Llengua Nacional

Núm. 96 – III trimestre del 2016 – any XXVI 6 €

- L'ensenyament del català arreu
- Jordi Carbonell, in memoriam
- Més sobre el guionet
- Parlem amb l'Institut Ramon Llull

20 ANYS FENT VIVA LA FLAMA DE LA LLENGUA

T'hi apuntes?

www.cal.cat

Vint-i-cinc anys de Llengua Nacional

El dia 14 de juny proppassat es van complir exactament els vint-i-cinc anys de la constitució oficial de l'Associació Llengua Nacional, associació nascuda com a reacció a la tendència a l'anomenat «català *light*» que en aquells anys alguns defensaven i aplicaven. La nostra associació, doncs, defensava, no el contrari —que seria un «català *heavy*» o hiperpurista—, sinó un català genuí, un català que entronqués amb la nostra tradició lingüística i literària més prestigiosa, un català que fos vàlid, en la mesura possible, per a tots els territoris del seu domini lingüístic, i un català que tingués la deguda dignitat de llengua culta, al costat de les altres llengües de cultura del nostre entorn.

Per tal de plasmar i divulgar aquestes idees, ben aviat començà a sortir la revista de l'associació, amb idèntic nom, és a dir, la revista Llengua Nacional. Aquesta revista es començà a publicar de seguida, de manera que el primer número (que, de fet, englobava dos números: l'1 i el 2) porta data d'octubre/novembre de 1991 i, lligant amb el que dèiem abans, el títol del primer article que es remarca a la portada es titulava «El lightisme causa les primeres víctimes a València» (noteu, doncs, ja en aquest article primerenc, la preocupació pel català *light* i l'obertura a una de les grans àrees del nostre domini, a part del Principat de Catalunya, és a dir, el País Valencià). D'aleshores ençà s'han publicat, amb el que teniu a les mans, noranta-sis números de la revista Llengua Nacional.

Com saben els subscriptors i lectors des de la primera hora —o com pot comprovar-se mirant la col·lecció sencera de la revista, disponible, si més no, en les hemeroteques—, Llengua Nacional ha anat donant cabuda en les seves pàgines a una incomptable multitud d'opinions, articles, entrevistes, notes i, sobretot, estudis que defensen, per una banda, la pervivència de la llengua catalana en tots els seus territoris històrics, i, per altra banda, un model de llengua natural (és a dir, basat en el català de sempre i, sortosament, encara viu, almenys fent una composició entre els diversos sectors que el componen) i alhora normativitzat, com correspon a totes les llengües de cultura.

És veritat que les llengües vives evolucionen, i el català no en pot pas ser cap excepció. Però hem de procurar, diguem-ho una vegada més, que aquesta evolució entronqui amb la tradició més prestigiosa i no quedi desviada o deturpada per la influència de les llengües veïnes (el castellà, pel que fa a la major part del domini; el francès, pel que fa a la Catalunya del Nord; l'italià, pel que fa a l'alguerès, etc.), com tampoc no cedeixi als cants de sirena que sovint se senten en el sentit de «simplificar» allò que, essent fruit d'una naturalesa amb tants factors, forçosament és complex. En aquest sentit, voldríem cridar l'atenció a la nostra màxima autoritat acadèmica (l'Institut d'Estudis Catalans) perquè no es deixi ensibornar pels esmentats cants de sirena, sinó que mantingui, en la mesura possible, la normativa fabriana, que tant ens ha servit i ens serveix i que, de fet, és la que ha assegurat el prestigi de la nostra llengua com a vehicle cultural apte per a tots els usos.

En fi, l'Associació Llengua Nacional té la intenció d'anar continuant les seves activitats i d'anar publicant la revista (que, com dèiem, pròximament hauria d'arribar al centenar de números), sempre defensant la llengua en el seu ús (que continua veient-se amenaçat, ara per això, ara per allò, ara ací, ara allà) i en el seu bon ús (que també sofreix desviacions i deturpacions, com dèiem), bon ús que els articles, i sobretot els estudis, que hi incloem intenten fer conèixer al públic.

Per acabar, és de justícia agrair a tots els col·laboradors de Llengua Nacional (els qui hi aporten el seu material publicable), passats i actuals, i a tots els subscriptors, lectors i propagadors, també passats i actuals, la seva tasca, que ha fet possible d'arribar a la fita de les noces d'argent de la nostra associació i ben aviat (pràcticament ja hi som) de la nostra revista. Gràcies a tots els qui ens han ajudat o ens ajuden. La història, d'una manera o altra, els ho reconeixerà. ♦

EDITORIAL
• Vint-i-cinc anys de Llengua Nacional 3

RECONEIXEMENTS
• L'últim adéu a Jordi Carbonell. Albert Jané 5

ENSENYAMENT
• L'ensenyament del català a la Catalunya del Nord. La Bressola . 8
• L'ensenyament del català al País Valencià. STEPV 10
• L'ensenyament del català a l'Aragó. Pietro Cucalón 11
• L'ensenyament del català a les Illes Balears. M. Antònia Font . . . 13
• L'ensenyament del català al món 16
• L'ensenyament del català a Alemanya. Pere Grau 16
• L'ensenyament del català a Itàlia. Albert Morales 18
• L'ensenyament del català a Tolosa de Llenguadoc. Josep Vidal . 20
• L'ensenyament del català a Massachusetts. Guillem Molla 21
• Voluntariat x la llengua. Palmira Freixa, Lídia Ponsatí i Núria Tarridas . 23
• Estudiants estrangers fan estada lingüística. Conxa Planas 26
• Passió per la llengua i el país. M. Rosa Bayà 26
• Taller sobre la Nova Cançó. M. Rosa Bayà. 27

ACTIVISME
• El Correllengua: 20 anys de llengua, cultura i llibertat. CAL . . . 29

SOCIOLINGÜÍSTICA
• Les actituds interdialectals dels joves. Raquel Casesnoves i Josep-Àngel Mas 30

ORTOGRAFIA
• Més sobre el guionet (3). Josep Ruaix 33

LÈXIC
• Fa bona olor o fa pudor? David Casellas 40

SINTAXI
• La preposició «contra» i els pronoms «jo» i «mi». Carles Riera. . 41

AMICS I MESTRES
• Entrevista a Josep-A. Fernàndez. Abel Carretero i Mercè Espuny . . 42

BIBLIOGRAFIA
• Ressenya *Epístoles a Lucili*. Antònia Carré 46
• Ressenya *Volianes de paper*. David Vila i Ros 47

Radicals en el contingut, moderats en la forma.

Jordi Carbonell

Publicació i administració
Associació Llengua Nacional
Registre d'Associacions núm. 12.842
Dipòsit Legal: B-35574-91
ISSN: 1695-1697

Adreça postal
C. de Sant Pere Més Alt, 25
08003 BARCELONA

direccio@llenguanacional.cat
www.llenguanacional.cat
@LlenguaNacional
Revista Llengua Nacional

Direcció: Mercè Espuny i Pujol
A/e: direccio@llenguanacional.cat

Consell assessor: Alícia Arnau, Gabriel Bibiloni, Abel Carretero, David Casellas, Francesc Esteve, Josep Ferrer i Ferrer, Marcel Fité, Pilar Gispert, Albert Jané, Bernat Joan, Joan-Carles Martí, Maria J. Navarro, Víctor Pallàs, Carles Riera, Josep Ruaix, Marc Sangles, Jordi Solé i Camardons.

Portada: Grup d'estudiants de Tolosa de Llenguadoc. Autoria: Josep Vidal.

Llengua Nacional és membre de l'APPEC i té el suport de Generalitat de Catalunya Departament de la Presidència

La redacció no s'identifica necessàriament amb les opinions expressades en els articles publicats.

L'últim adéu a Jordi Carbonell

Albert Jané

El dia 22 d'agost ens va deixar per sempre el lingüista i polític Jordi Carbonell i de Ballester. Lingüista, polític i patriota, un patriota íntegre, de pedra picada, cosa que, malauradament, no podem pas dir, ni de bon tros, de tots els polítics.

La llarga vida de Jordi Carbonell, nascut a Barcelona l'any 1924, ha estat una vida d'una plenitud extraordinària, repartida entre la lluita política, la docència, la investigació i la família. Si es vol dir més esquemàticament, entre la vida pública i la familiar. La infantesa de Jordi Carbonell no va ser gens fàcil. Va perdre el pare molt aviat i va haver de patir tot l'horror de la guerra civil, amb un final més o menys desitjat però ben aviat plenament decebedor. Fa certament impressió que havent aconseguit d'entrar a treballar a la Caixa d'Estalvis, una posició laboral en aquella època realment envejable i envejada, es decidís a abandonar-la per seguir la seva vocació d'home de lletres, militant i compromès, des de molt jove, amb el seu país, la seva llengua i la seva cultura.

Jordi Carbonell va seguir cursos de dret i de lletres a la Universitat de Barcelona, aquella universitat que tots els qui la van conèixer coincideixen a qualificar de trista, anèmica i eixarreïda. Hi conegué, però, Hortènsia Curell, que va ser el gran amor de la seva vida, i l'existència dels mítics (aquí sí que considerem que el mot hi escau plenament) i, òbviament, clandestins Estudis Universitaris Catalans, on fou deixeble de Jordi Rubió i Balaguer i de Ramon Aramon i Serra, de qui es va reconèixer i proclamar sempre deixeble. És digna de posar en relleu l'extrema lleialtat que sempre va mantenir envers Ramon Aramon, figura il·lustre de la nostra cultura, però sovint objecte de punts de vista polèmics. Jordi Carbonell el va reivindicar en totes les ocasions: recordem, només, la seva intervenció en el gran homenatge nacional tributat a Ramon Aramon el mes de febrer de 1993 a les Drassanes de Barcelona, en l'edició del magnífic volum *Estudis de llengua i literatura,* publicat l'any 1997, en ocasió del norantè aniversari de l'autor, que aplega tota la seva obra lingüística i filològica, d'un gran interès, però fins aleshores de difícil localització, i, molt especialment, en el conjunt d'actes de commemoració del seu centenari, l'any 2007, organitzats per l'Institut d'Estudis Catalans, en una bona mesura impulsats per ell.

D'altra banda, potser escau de suggerir un paral·lelisme entre la vida i l'obra de Ramon Aramon i les del seu deixeble Jordi Carbonell, en el sentit que llur intensa i abnegada activitat en el camp de l'acció social, política i cultural, en què van assumir amb eficàcia i esforç tantes responsabilitats, va representar una minva de la seva obra científica, tant en el camp de la docència com en el de la investigació. En tot cas, tant pel que fa a Ramon Aramon com pel que fa a Jordi Carbonell, el conjunt de l'obra de cadascun d'ells és, certament, de primera magnitud.

Jordi Carbonell amb Albert Jané en el lliurament dels Premis Pompeu Fabra (2016). Autora: Mercè Espuny

L'activitat pròpiament política de Jordi Carbonell és ben coneguda, una activitat que s'inicia, inevitablement, en la clandestinitat, amb fets tan importants com la creació de l'Assemblea de Catalunya, i que a partir d'un moment determinat esdevé pública, especialment en la impressionant manifestació de l'11 de setembre de 1976 a Sant Boi de Llobregat, amb el seu parlament, vibrant i abrandat, que va destacar, certament, dels dels qui l'havien precedit en l'ús de la paraula, Octavi Saltor i Miquel Roca i Junyent, si la memòria no ens és infidel. Els qui hi vam assistir no

oblidarem mai la lúcida vehemència i la força comunicativa d'aquella intervenció memorable, iniciada, amb un gran sentit estratègic, amb la frase «Us parlo en nom de l'Assemblea de Catalunya», destinada a eliminar possibles actituds reticents, i culminada amb un eslògan que avui manté plenament el seu missatge i el seu valor de far i guia de la nostra actuació i la nostra lluita: «Que la prudència no ens faci traïdors.» Aquesta activitat política de Jordi Carbonell, sempre fidel al sobiranisme més inflexible, el duu finalment a presidir Esquerra Republicana de Catalunya, partit que amb la seva presència va conèixer un reviscolament molt clar.

És, sens dubte, digna de recordar la seva intervenció en la creació de la *Gran enciclopèdia catalana,* obra promoguda per Max Cahner i Enric Lluch, els primers quatre volums de la qual va dirigir, amb el nom avalat amb l'esment de la seva condició de professor dels Estudis Universitaris Catalans. El primer volum va aparèixer, l'any 1969, amb un pròleg de Jordi Carbonell com a director. Aquella època va ser especialment difícil i conflictiva, amb moltes tensions i pressions tant per part dels representants del règim, que veien que l'edifici s'esquerdava i maldaven per fer-la perdurar, com pels diversos grups de l'oposició, amb uns objectius no sempre regits per l'honestedat i l'interès col·lectiu. Van ser uns temps amargs per a Jordi Carbonell, que va haver de patir molt per les agressions de totes dues bandes, i que li van comportar, fins i tot, la detenció, l'empresonament i la violència física per part de les autoritats espanyoles de l'època. Jordi Carbonell es va comportar en tot moment amb una gran dignitat, amb un valor cívic exemplar de debò i, al capdavall, i això revela la seva dimensió espiritual, sense cap ressentiment.

Un capítol importantíssim de l'activitat cultural i científica de Jordi Carbonell és la seva vinculació a l'Institut d'Estudis Catalans, adscrit, naturalment, a la seva Secció Filològica. Hi va entrar molt aviat, ja en temps de la clandestinitat, de mà del seu mestre Ramon Aramon i Serra. Després fou membre numerari, i durant molts anys exercí les funcions de secretari de la seva secció, i va actuar també com a membre de diversos grups i comissions de treball. La seva insubornable lleialtat a l'Institut el va dur a observar sovint una sana i necessària actitud crítica; hi havia moments en què Jordi Carbonell venia a representar per a l'Institut d'Estudis Catalans i la seva Secció Filològica la mateixa veu de la consciència. Ja retut per les xacres indefugibles dels anys, instal·lat en una cadira de rodes, la seva presència continuava essent habitual en tots els plens, especialment de la Secció Filològica, amb una actitud atenta i més aviat silenciosa. Però així que l'ocasió ho exigia deixava sentir la seva veu assenyada i revestida d'una autoritat unànimement reconeguda. És així com el dia 1 de juliol encara va assistir a l'últim ple de la Secció anterior al seu traspàs, lúcid i serè com sempre, i en una conversa amb un dels col·legues es va referir, com si res, al seu proper noranta-tresè aniversari, al qual, malauradament, ja no va poder arribar.

Pel que fa a la seva activitat docent, la va exercir en totes les ocasions. Era d'aquelles persones per a les quals la transmissió dels seus coneixements és un acte més de l'existència. Va professar a la Universitat de Barcelona, de la qual va ser expulsat per les seves activitats polítiques, i, després, a la Universitat de Càller, a Sardenya, fins a la seva jubilació. Havia explicat més d'una vegada que, havent-se incorporat a aquesta institució, va dir a un dels seus col·legues que si li parlaven en sard ell, al cap de dos mesos, parlaria sard, però el col·lega, no gens complagut amb aquella proposta, la va rebutjar decididament amb la raó que no volia exposar-se que algú els sentís. Carbonell, però, no va desaprofitar l'ocasió de la seva estada en aquella i illa i va fer diversos estudis sobre la cultura sarda.

Com a investigador, l'obra de Jordi Carbonell té un pes específic considerable. Tal com va fer observar oportunament Maria Teresa Cabré, presidenta de la Secció Filològica, en el seu parlament el dia del sepeli de l'estimat col·lega, els seus interessos el van menar, d'acord segurament amb el seu tarannà poc convencional, cap a figures abans poc conegudes de la nostra cultura: el menorquí Antoni Febrer i Cardona (1761-1841) i el valencià Joan Roís de Corella (1433/43-1497), i de tots dos va donar a conèixer, al llarg dels anys, diversos estudis que han esdevingut de referència. Els dedicats a Roís de Corella han estat recentment aplegats, a cura del professor Antoni Ferrando, en un volum publicat conjuntament per l'Institut d'Estudis Catalans, la Universitat Santa Barbara, de Califòrnia, i la Universitat d'Alacant. Durant un temps, Carbonell va exercir la crítica teatral a la revista *Serra d'Or*, i recordem encara el rigor extrem amb què valorava les actuacions de la famosa Agrupació Dramàtica de Barcelona, rigor en una bona part determinat, deia ell mateix, per la bona amistat que l'unia amb gairebé tots els membres d'aquella institució, per la qual no es volia deixar influir d'una manera improcedent. I va publicar també estudis sobre el teatre de Josep M. de Sagarra, de Joan Oliver i especialment del produït a la Catalunya del Nord, que devia ser un tema, aquest darrer, que va ser el primer a fressar.

Resta l'extraordinària personalitat humana del personatge, que ha deixat un record tan emotiu en tots els qui l'hem conegut i tractat; realment, la humanitat de Jordi Carbonell, en qui no vam detectar mai cap sentiment d'urc, de prepotència, de malvolença o d'enveja envers ningú, podem dir que era excepcional. Hi ha dos llibres que la reflecteixen especialment: en primer lloc, el seu llibre de memòries, *Entre l'amor i la lluita*, en principi dictat per l'autor a l'historiador Francesc Poblet, i revisat i enriquit amb extensos fragments per ell mateix, aparegut l'any 2010, i el llibre de poemes *Hort*ènsia (2007), dedicat a la seva muller, el gran amor de la seva existència, la senyora Hortènsia Curell i Suñol, una dona d'una gran personalitat, que la vida no sempre va tractar benignament. Jordi Carbonell i Hortènsia Curell es van conèixer quan eren molt joves, i sembla que va ser ella qui va guiar els seus passos cap als cercles més o menys incipients de la resistència cultural catalana. I li va fer costat i el va ajudar amb totes les seves forces, que devien ser considerables, en totes les circumstàncies i els avatars de la seva vida. Potser a vegades ens fem una idea falsa de l'existència de gent com Jordi Carbonell, tan compromesos amb uns ideals combatuts pel poder. I sembla fins i tot que ens vulguin fer creure que la trista i tenebrosa dictadura espanyola impulsada pel general Franco ens va encomanar la seva tristesa i la seva foscor, talment com si hagués reeixit a estupiditzar-nos. I no va ser pas així, ni de bon tros. Els anhels de llibertat i, en alguns casos, la lluita per assolir-los, no feien de nosaltres uns éssers patètics, deprimits, tenebrosos, sense cap guspira de l'alegria de viure. Una vegada, l'escriptor i col·lega Jordi Sarsanedas ens parlava del primer, o d'uns dels primers records que tenia de Jordi Carbonell. Era en una revetlla de Sant Joan organitzada per l'entitat Miramar, que, durant la «tenebrosa» dècada dels quaranta, agrupava els intel·lectuals catalans contraris al règim, ballant amb delit, la mar d'engrescat, amb una noia d'una gran bellesa que es deia Hortènsia Curell, la que després seria la seva estimada muller, l'amor de la seva vida.

L'obra i l'actuació de Jordi Carbonell van ser objecte de nombrosos reconeixements, com la Creu de Sant Jordi (1984), la medalla d'or de la Generalitat de Catalunya, la medalla d'honor de la ciutat de Barcelona, i el premi «Pompeu Fabra» de la Generalitat de Catalunya, que li fou atorgat aquest mateix any. Sens dubte, el gran activista i patriota Jordi Carbonell i de Ballester va ser ben mereixedor de totes aquestes distincions. ♦

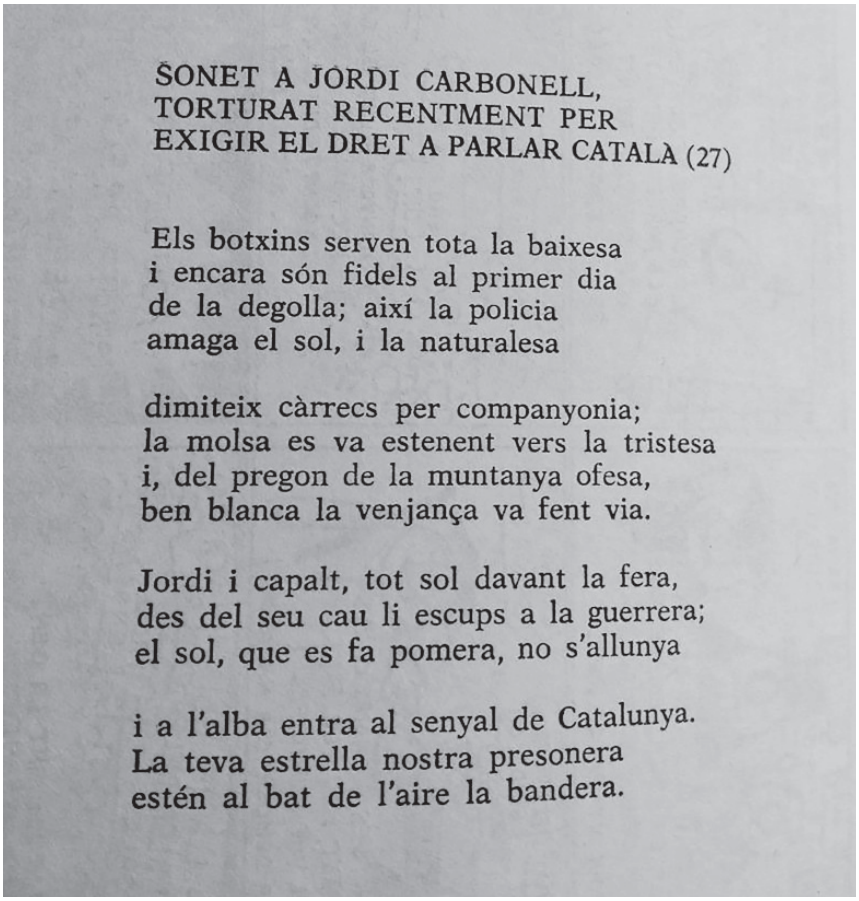

SONET A JORDI CARBONELL,
TORTURAT RECENTMENT PER
EXIGIR EL DRET A PARLAR CATALÀ (27)

Els botxins serven tota la baixesa
i encara són fidels al primer dia
de la degolla; així la policia
amaga el sol, i la naturalesa

dimiteix càrrecs per companyonia;
la molsa es va estenent vers la tristesa
i, del pregon de la muntanya ofesa,
ben blanca la venjança va fent via.

Jordi i capalt, tot sol davant la fera,
des del seu cau li escups a la guerrera;
el sol, que es fa pomera, no s'allunya

i a l'alba entra al senyal de Catalunya.
La teva estrella nostra presonera
estén al bat de l'aire la bandera.

Sonet atribuït a Joan Brossa (1973)

L'ensenyament del català a la Catalunya del Nord

La Bressola

S'ha escrit molt sobre la situació de la llengua catalana a la Catalunya del Nord, de manera que ens limitarem a fer-ne un breu resum per mor de situar el context actual.

D'una manera molt esquemàtica es pot afirmar que, durant el període entre les dues guerres mundials, s'esdevé, per múltiples raons històrico-polític-socials, el trencament definitiu de la transmissió familiar del català, sobretot de mares a filles. El missatge emès per les autoritats, cal dir que amb una efectivitat ben reeixida, era que el francès era l'única llengua que garantia el futur i que donava opcions reals de promoció social. A polit, no es tractava només d'un missatge: tot estava organitzat per tal que fos realment així. Per acabar-ho d'adobar, en aquells anys hi havia un consens de la comunitat científica internacional sobre el fet que el bilingüisme era perjudicial per al bon aprenentatge de les llengües i sobretot del francès.

Després d'aquesta maniobra, la darrera generació de catalanoparlants naturals (aquells que s'adrecen en català com a primera opció) és la que actualment ja depassa els vuitanta anys. Entre aquells de seixanta i setanta anys trobem un coneixement i capacitat de parla considerables, mes no pas el primer ús. Entre les generacions de menys de quaranta o cinquanta anys, la capacitat i l'ús ja esdevenen minoritaris.

Tot plegat fa que, avui, l'ús o la presència del català en la vida social de la Catalunya del Nord no sigui minoritària sinó més aviat anecdòtica.

I amb tot això, l'escola què fa? El sistema governamental de l'Éducation Nationale va posar en plaça, quasi vint anys després de la creació de La Bressola, les anomenades fileres bilingües. Es tracta de classes concretes, dins d'una escola pública, en les quals s'ensenya el català en diverses modalitats horàries que aniran des de la iniciació a la llengua a partir de poques hores per setmana fins al que s'anomena «paritat horària», és a dir, mitja jornada en francès i mitja jornada en català. En aquest cas, alguns matisos mantenen el català com a llengua «de segona»: el fet que el temps en català sol ser sempre a la tarda, mai al matí, i que el català és exclusivament llengua de temps de classe, però en cap cas llengua de vida del grup d'infants.

Aquest model de fileres bilingües, en el cas de l'educació maternal i primària, arriba a poc més del 6% de la població escolar. A mesura que les etapes educatives avancen, aquest percentatge disminueix de manera important, fins a arribar a menys del 2% en el cas del liceu.

Per la seua banda, La Bressola aplica un sistema d'immersió lingüística, des de la maternal fins al final del col·legi, en què el català no és solament la llengua dels aprenentatges sinó també la de les converses, la del joc, la dels àpats, la de les celebracions o de qualsevol altre moment de vida a l'escola. Només a partir d'un veritable ús, en qualsevol dels registres, podem formar futurs ciutadans amb una competència lingüística suficient per a poder viure en català qualsevol situació.

La Bressola actualment arriba a escolaritzar prop del 2% de la població escolar en les etapes infantil i primària. Una xifra que ha costat molts d'esforços d'assolir però que roman realment baixa.

I legislativament, què proposa el Govern francès? Ben poca cosa. El reconeixement molt recent de les «llengües regionals» com a patrimoni de la nació francesa en l'article 75 de la Constitució i un reconeixement, encara més recent, de l'ensenyament d'aquestes «llengües regionals» en la xarxa pública a raó d'unes hores per setmana (entenent que afavoreixen l'aprenentatge del francès), són mesures que no poden protegir el català ni promoure'n l'ensenyament, encara menys l'ús. Tot i aquestes mesures legislatives, el desenvolupament de la creació de classes bilingües es produeix en comptagotes.

Per altra banda, *de facto*, l'Administració pública accepta les xarxes associatives d'immersió: Seaska (Iparralde), La Bressola (Catalunya del Nord), Calandreta (Occitània), Diwan (Bretanya) i ABCM (Alsàcia) i assumeix el salari de la major part (no de tot) el professorat que necessiten aquestes escoles.

En ambdós models, però, el sosteniment d'aquest desenvolupament es manté molt per sota de les demandes de les famílies.

A part del Govern de l'Estat, hi ha altres administracions: Consell Regional, Consell General, Comunitats de Comunes, municipis. En molt pocs casos

es poden veure polítiques decidides i valentes en favor de la promoció de l'ensenyament en català.

Sovint es focalitza tota la responsabilitat sobre el Govern francès, i és cert que la manca de reconeixement de les diferències culturals i lingüístiques dins de l'hexàgon vénen de lluny i el Govern n'és el principal responsable, però aquesta visió monolingüe i mononacional ve de tant temps enrere que avui ja ha quallat en totes les capes socials i tots els estrats de l'Administració.

L'escola fa el que pot, però amb moltes dificultats, i encara que siguem capaços d'avançar molt i de formar molts més infants i joves en llengua catalana, la situació actual tampoc no els permet de fer-ne un ús real, ja que fora de l'escola no hi ha oportunitats per a viure en català. És com si estiguéssim formant i donant carnets de conduir a diverses generacions però en un país on no hi ha cap carretera per a poder circular.

Sense polítiques valentes i decidides de promoció de l'ús de la llengua en tots els àmbits de la societat, la feina de l'escola té un abast reduït.

Per a La Bressola, l'única via possible per a dotar els infants i futurs ciutadans d'una veritable competència bilingüe és la immersió lingüística.

És per això que, davant la possibilitat d'esdevenir escoles del sistema públic a canvi de fer concessions lingüístiques, La Bressola va optar per mantenir-se en el circuit d'escoles concertades, dient que si l'estat no ho vol fer, bé cal que algú ho faci. I La Bressola entoma aquest repte i el defensa fins al final.

Però cal també avançar en altres àmbits vitals:

a) El prestigi de la llengua i d'aquells que la parlen a Catalunya del Nord és creixent, i això és esperançador.

b) S'ha d'aconseguir avançar en polítiques lingüístiques més enllà de l'escola: en les senyalitzacions de viles, carrers i carreteres; en l'àmbit comercial, tant pel que fa al petit comerç com a campanyes de grans marques; en la normalització de l'ús de la llengua en les esferes polítiques i econòmiques, en els mitjans de comunicació, en els barris...

c) S'han d'ampliar les xarxes associatives en català, sobretot en l'àmbit del lleure, del jovent...

Sense tot això, els possibles avenços de l'escola serviran de poca cosa.

La llengua no mor, la maten. ♦

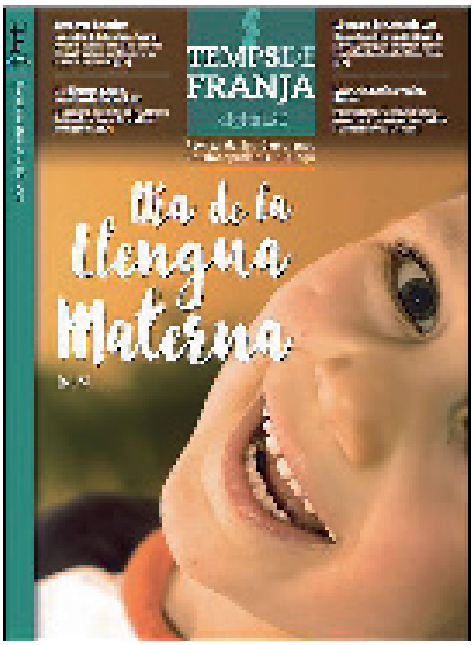

L'ensenyament del català al País Valencià

SINDICAT DE TREBALLADORS DE L'ENSENYAMENT DEL PAÍS VALENCIÀ, STEPV

Cal garantir els mateixos drets lingüístics a tota la ciutadania

Amb aquest títol el Sindicat dedica un número monogràfic de la revista *Allioli* a fer una anàlisi de la situació del valencià en tot l'ensenyament, inclòs l'universitari, i també de la situació de la llengua al territori lingüístic català. Des de l'any 1999, STEPV ha publicat diversos informes sobre aquest tema i ara ha volgut actualitzar-ne l'últim, elaborat pel Sindicat en 2011, però no ha trobat bones notícies. El nostre sistema educatiu és un sistema fragmentat que no compleix el propòsit d'anivellar desigualtats, sinó que presenta forts desequilibris entre els trams educatius, entre centres públics i privats, i entre territoris: com més cap al sud del territori, menys valencià; com més edat té l'alumnat, menys valencià; com més ensenyament concertat, pagat amb diners públics, menys valencià. L'alumnat que s'escolaritza en valencià creix, però ho fa lentament: en vint anys, segons les dades de la Conselleria d'Educació, el creixement ha sigut només d'un 28%. En el curs 2015/16 el percentatge d'alumnat que estudia en valencià representa un 38% sobre el total. A més, les polítiques lingüístiques han estat ineficaces.

La LUEV establia el compromís d'introduir progressivament l'ensenyament del valencià als territoris de predomini lingüístic castellà i l'exempció com una situació transitòria, però amb el pas dels anys s'ha regularitzat una situació perversa: la normalització de l'exempció, que impossibilita que part de l'alumnat siga competent en les dues llengües oficials. El Sindicat té la certesa que el moment és decisiu per al futur de la llengua en l'àmbit educatiu. La LUEV és obsoleta, no ha donat els resultats esperats i no garanteix els mateixos drets lingüístics a tota la ciutadania. Quasi un any després de la presa de possessió del nou govern valencià, considerem que cal fer passos decidits i ferms en el procés de normalització lingüística al País Valencià. No és acceptable que no s'haja avançat ni s'hagen produït els canvis legislatius que els nous temps i les noves polítiques requereixen. No podem demorar-nos ja més i ja no és temps de dubtes ni d'una prudència que esclerotitze el moviment.

L'*Allioli* es presenta en aquesta nova etapa, ara que a la major part de les institucions hi ha governs que no són hostils a la llengua dels valencians. Volem fer balanç de la situació que hem heretat dels que sí que ho eren (i molt), i volem també aprofitar les esperables possibilitats de treball sinèrgic, per a fer propostes sobre com cal avançar cap a la igualtat lingüística.

La idea central és que ja tenim una part de la ciutadania, que té absolutament garantits tots els seus drets lingüístics, i volem estendre això al conjunt de la població. No volem que únicament la gent que opta pel castellà tinga drets; volem que també qui opta pel valencià com a llengua de comunicació, puga gaudir d'uns drets equivalents. Intersindical està a favor de la igualtat en molts altres àmbits, i també ho està en el terreny dels drets lingüístics.

Allioli, https://issuu.com/allioli-stepv/docs/allioli_263__juny_2016_web/1?e=1886257/36491098

Val la pena de consultar l'informe del valencià en l'ensenyament d'enguany: http://www.intersindical.org/llengua/informe2016#14269

L'ensenyament del català a l'Aragó

Pietro Cucalón

Actualment la zona catalanòfona d'Aragó té 57.220 habitants.[1] Abasta la part oriental de la comunitat autònoma d'Aragó,[2] on es localitzen de nord a sud les comarques de la Ribagorça / *La Ribagorza*, la Llitera / *La Litera*, el Baix Cinca / *Bajo Cinca*, Baix Aragó-Casp / *Bajo Aragón-Caspe*, el Matarranya / *Matarraña* i el Baix Aragó / *Bajo Aragón*. És a dir, 6 comarques amb 63 municipis.

L'ensenyament de la llengua catalana als centres escolars d'Aragó va tindre el seu punt de partida en la Declaració de Mequinensa, on els alcaldes de 17 ajuntaments de la zona catalanoparlant aragonesa, juntament amb José Bada Panillo, aleshores conseller de Cultura del Govern d'Aragó, van signar un document el dia 1 de febrer de 1984 amb diferents propostes per a la protecció i desenvolupament del català a l'Aragó.

Arran d'aquesta declaració, i complint una de les propostes contingudes, l'1 d'octubre de 1985 seria signat i publicat en el Butlletí Oficial d'Aragó un conveni entre el Govern d'Aragó i el Ministeri d'Educació i Ciència per a l'ensenyament del català dintre l'horari escolar de l'alumnat com a assignatura voluntària i avaluable en els col·legis i instituts de la zona catalanoparlant aragonesa.

En aquell conveni es garantia l'ensenyament del català (voluntari per a l'alumnat) fins a un màxim de tres hores setmanals en els nivells d'educació primària i secundària. Aquesta mesura l'adoptaria també el Govern d'Aragó en la seua adquisició de les competències educatives a partir del curs escolar 1999-2000.

Hem de destacar que aquest esperit de renovació i empenta vers la protecció de la llengua catalana a l'Aragó va ser recolzat per la celebració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana el maig de 1986, on hi va haver representació aragonesa institucional i entre altres mesures es va posar en marxa el premi literari «Guillem Nicolau» per a obres escrites en català a l'Aragó i es va incentivar l'associacionisme cultural en l'àmbit de la nostra llengua.

Des del punt de vista legislatiu, malgrat que la protecció, difusió i desenvolupament de la nostra llengua a l'Aragó ha sigut molt irregular a causa d'una manca de definició clara i definitiva en l'Estatut d'autonomia, d'ençà d'aquestes primeres mesures fins ara s'hi han anat afegint progressivament de manera voluntària (sempre a petició de la comunitat educativa mitjançant els consells escolars dels centres) la pràctica totalitat dels centres escolars dels municipis de la Franja. El darrer col·legi a fer-ho va ser el CRA[3] «Olea» amb seu a Castellot / *Castellote* a la comarca del Baix Aragó l'any 2002. Així, la impartició de la llengua catalana a les escoles i instituts s'espargeix per tot el territori de l'àmbit lingüístic del català a l'Aragó llevat de tres localitats d'un total de 63 municipis.

Tornant cap a un punt de vista educatiu, cal mencionar dues iniciatives realitzades pel Govern d'Aragó respecte de l'ensenyament de la llengua catalana. Primerament, la signatura del Conveni de Col·laboració entre el Govern d'Aragó i la Generalitat de Catalunya des de l'any 2003, que, a més de qüestions quant a l'intercanvi de l'alumnat, professorat, recursos i materials educatius, col·laboracions culturals, etc., permet certificar els alumnes aragonesos que han cursat la llengua catalana fins a quart d'ESO amb un grau intermedi «C» en llengua catalana (homologat al nivell B2 del MECR)[4].

En segon lloc, la possibilitat de desenvolupar projectes bilingües als centres aragonesos (tant d'infantil i primària com de secundària) fent servir el català com a llengua vehicular en diferents assignatures, a partir de l'any 2007.

Malauradament, durant la passada legislatura hi va haver un retrocés en el suport institucional a la llengua catalana en tots els seus àmbits. Tothom sap que fins es va arribar a aprovar la denominació de LAPAO[5] l'any 2012, fent cas omís de qualsevol base científico-lingüística. Tanmateix, les conseqüències a les escoles van ser pràcticament nul·les, atès que la matriculació en l'àrea no es va modificar (recordem que l'assignatura és voluntària). Davant aquesta resposta de l'alumnat i les seues famílies, el Govern d'Aragó no va modificar les condicions d'impartició de l'àrea i va haver de resoldre la situació considerant el català com a segona o tercera llengua estrangera.

1. Dades de l'INE 2011.
2. Territori anomenat també «Franja d'Aragó», «Franja de Ponent», «Franja Oriental», «Marques de Ponent», «Marques d'Aragó», «comarques orientals d' Aragó» o fins i tot «*La Raya de Aragón*».
3. CRA: Centre rural agrupat: denominació dels centres que gestionen l'educació de diferents municipis des d'una seu central.
4. MECR: Marc Comú Europeu de Referència per a les Llengües.
5. LAPAO: «*Lengua aragonesa propia del área oriental*».

Per altra banda, si ens acostem a la situació que tenim a hores d'ara, cal posar èmfasi en la creació de la Direcció General de Política Educativa durant el curs escolar 2015-2016, la qual cosa ha facilitat una atenció més adient a les necessitats tan peremptòries i urgents de la llengua catalana a l'Aragó. Entre les mesures que s'han dut a terme podem destacar: la definició de places ordinàries tant d'infantil i primària com de secundària en l'especialitat de català com un pas previ a una futura convocatòria d'oposicions en aquesta especialitat (BOA d'11 de març del 2016); la recuperació del «Programa Jesús Moncada» de dinamització en llengua catalana en centres escolars.

S'han elaborat els currículums de l'àrea de llengua catalana de primària, secundària (BOA de 2 de juny del 2016) i batxillerat (BOA de 3 de juny del 2016) amb la participació de mestres aragonesos titulats en llengua catalana, professors d'educació secundària i batxillerat i de la Universitat de Saragossa dintre l'àrea de llengua i literatura catalana.

S'ha recuperat el Seminari Autonòmic per als docents aragonesos de llengua i literatura catalana complint la seua vint-i-setena edició. S'ha creat el programa «Pels camins de la memòria: rutes literàries», desenvolupat enguany a Mequinensa (dedicada a l'escriptor Jesús Montcada i Estruga) i a Pena-roja de Tastavins (dedicada a l'escriptor Desideri Lombarte Arrufat). I, a l'últim, ha tornat la distribució de la revista *Temps de Franja*, amb un suplement escolar, distribuïda a 39 centres educatius de la zona oriental d'Aragó, amb un suplement escolar que s'hi afegirà a partir de finals d'enguany.

S'han establert a través de la Direcció General de Personal les titulacions següents per a impartir la llengua catalana als centres aragonesos: a partir del curs proper 2016-2017 es requerirà una titulació B2 per a obtenir el perfil en llengua catalana (per a centres amb projectes bilingües), un nivell de C1 per a impartir l'àrea de llengua catalana en educació infantil i primària i un C2 per a la impartició de llengua i literatura catalana en l'ESO i batxillerat.

Quant a les dades del professorat durant el curs 2015-2016, imparteixen l'àrea de llengua catalana 29 mestres en educació infantil i primària, 10 professors en l'ESO i batxillerat, 5 professors en les EOI i un docent en educació d'adults. Per altra banda, 27 professors amb certificació en llengua catalana participen en projectes bilingües en 8 centres escolars aragonesos.

Respecte de les dades de l'alumnat, durant el curs escolar 2014-2015 la realitat de la llengua catalana des del punt de vista educatiu en la Comunitat Autònoma d'Aragó queda reflectida en els 2.331 alumnes d'educació infantil i primària (1.191 a la província d'Osca, 551 a la província de Terol i 489 a la província de Saragossa), els 1.376 alumnes d'ESO i batxillerat (1.164 a la província d'Osca, 51 a la província de Terol i 161 a la província de Saragossa). Tots ells repartits en 26 centres escolars públics (20 col·legis i CRA, 4 instituts i dues seccions de secundària) i un centre concertat, dels quals 8 desenvolupen projectes lingüístics bilingües i trilingües (castellà/català o castellà/català/anglès). A aquest alumnat s'hi sumen els 134 alumnes oficials matriculats en la llengua catalana a les escoles oficials d'idiomes d'Aragó, de manera que aquesta xifra es multiplica amb els alumnes que es presenten amb matrícula lliure a les proves de català dels nivells tant de B2 com de C1 en les EOI d'Alcanyís, Montsó (amb la subseu de Fraga) i Saragossa. Per acabar, els 12 alumnes en les escoles d'adults. Tot això fa un total de 4.753 alumnes l'any 2015.

Es continuen certificant (en col·laboració amb la Direcció General de Planificació i Formació Professional mitjançant el conveni amb la Generalitat de Catalunya) els alumnes en 4t d'ESO amb el nivell intermedi de català equivalent al nivell B2 segons el MCER. Amb un total de 170 alumnes amb certificació en el curs 2014-2015.[6]

Per concloure, malgrat els avenços fets al llarg d'aquests trenta anys, la situació de l'ensenyament del català a l'Aragó és clarament millorable, atès que el sistema educatiu li reserva encara un espai perifèric. En els darrers anys s'ha produït un procés de substitució de la llengua catalana a les zones de l'àmbit i no hi ha hagut una resposta institucional decidida que mitigui aquest fet. Com esmentàvem més amunt, la presa de mesures clarament eficients i amb voluntat de resoldre els drets i necessitats de la població catalanoparlant aragonesa passa per una definició diàfana de la nostra llengua com a llengua aragonesa dins l'Estatut d'autonomia, i això és encara una assignatura pendent a l'Aragó. ♦

Pietro Cucalón Miñana, mestre de primària

6. Dades del Consell Escolar d'Aragó: «*Informe 2016 sobre la situación del Sistema Educativo en Aragón*». Curs 2014-2015.

L'ensenyament del català a les Illes Balears

M. Antònia Font

Agraesc, a la revista Llengua Nacional, que ens convidi a participar en l'actualització de l'estat de la llengua catalana en l'ensenyament en tot el territori. Una iniciativa global, necessària i útil.

Introducció. Per tal de fer-nos una idea de com està el sistema educatiu illenc exposaré unes quantes dades resumides per situar el lector. Cal tenir en compte que parlam d'una població, a les Illes Balears, entorn d'un milió cent mil persones. El finançament que rebem de l'Estat és del tot insuficient. Si el Principat pateix un espoli fiscal d'un 8% del PIB, a les Illes en patim un d'un 14%. Del pressupost anual que maneja el Govern de les Illes, aproximadament el 3% es dedica a l'educació. Alguns anys ha estat inferior. Tenim una taxa de fracàs escolar de les més altes de l'Estat i un dels índexs més baixos de titulacions superiors. Tot i que la majoria del col·lectiu docent és gent compromesa i preparada, i supleix amb el seu esforç allò que l'Administració no li proporciona, el sistema pateix una falta de recursos econòmics considerable i li manquen professionals per a atendre les necessitats dels infants i joves escolaritzats. Hem de tenir en compte també que hem tengut —i tenim— uns índexs d'alumnat immigrant dels més alts de l'Estat i amb una presència d'unes cinquanta-set llengües diferents de transmissió familiar en infants en edat escolar.[1]

Normativa vigent que afecta la llengua catalana en el sistema educatiu illenc

En primer lloc, **l'Estatut d'autonomia** (1983) estableix que els poders públics n'asseguraran el coneixement i crearan les condicions que permetin arribar a la igualtat plena de les dues llengües oficials;[2] la **Llei de normalització lingüística** (1986) —aprovada per unanimitat al Parlament de les Illes Balears quan governava el PP— marca que, en l'ensenyament, s'ha de fer un ús progressiu de la llengua catalana perquè n'arribi a ser la llengua vehicular, així com que no es poden separar els alumnes per centres per raó de llengua, que en acabar l'escolarització obligatòria els alumnes han de dominar les dues llengües oficials i que els pares tenen dret a triar la llengua catalana o castellana del primer ensenyament. En 1986 es va publicar una normativa que regulava l'ensenyament **de** la llengua i literatura catalanes i en 1994 en va sortir una altra que regulava l'ús de la llengua catalana com a llengua vehicular en l'ensenyament no universitari.[3] Tota aquesta normativa va quedar derogada tres anys després, en 1997, per un nou decret, el conegut **Decret de mínims**, i en 1998 es publicà **l'Ordre que el desplegava.**[4] Tota aquesta normativa, encara vigent, es féu durant legislatures del PP. A partir d'aquest moment tots els centres començaren a tenir una base legal que determinava que com a mínim el 50% de les matèries s'havien de fer en català i que si es volia superar el còmput del 50% i arribar al 100% en català —castellà en castellà i anglès en anglès— el consell escolar havia de dur a terme «les actuacions necessàries per a obtenir el consens majoritari dels pares dels alumnes del centre». El Decret establia, i estableix, que les ciències socials i les naturals s'havien de fer obligatòriament en català. Amb els anys molts de centres han passat del 50% com a mínim al 100% en català per consens de la comunitat educativa. A les Illes mai no hi ha hagut cap normativa que implantàs la immersió lingüística com sí que es va fer a Catalunya en 1983. Les escoles que a les Illes fan tot l'ensenyament en català tenen el doble de sol·licituds de matrícula que de places disponibles. Aquestes escoles any rere any han esdevengut un model per a les altres i cada vegada més centres d'infantil i primària fan l'ensenyament en català. Un grup de mestres crearen en 1984 el Moviment d'Escoles Mallorquines, que durant més de vint-i-cinc anys fou un dinamitzador del català als centres. Per tant, si tots els centres públics i privats concertats de les Illes han de fer, com a mínim, el 50% en català, damunt els papers tothom ho fa, tot i que la realitat sovint és una altra i així consta en moltes de les memòries que, a final de curs, els docents lliuren a Inspecció educativa. Així mateix, totes les places dels centres docents estan catalogades com a bilingües i tots els mestres i professors han de tenir l'acreditació del coneixement del català, el nivell C1.

Recordem que en el 2004 va sortir l'**Ordre del 13 de setembre,**[5] per la qual es regulava el dret dels pares,

1. Bassa i Martín, Ramon, coordinador (2013), «Sobre el model lingüístic escolar de les Illes Balears», Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació, UIB.

2. Estatut d'autonomia de les Illes Balears (1983), article 4.3.

3. Decret 74/1986, de dia 28 d'agost, regulador de l'ensenyament de la llengua i literatura catalanes als centres docents no universitaris de les Balears. Ordre del conseller d'Educació i Cultura, de 29 d'agost de 1986, de regulació de l'ensenyament en llengua catalana en els centres docents. Ordre 12 d'agost de 1994, sobre l'ús de la llengua catalana, pròpia de les Balears, com a llengua vehicular en l'ensenyament no universitari. Derogats.

4. Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regula l'ús i l'ensenyament **de i en** llengua catalana, pròpia de les illes Balears, en els centres docents no universitaris de les Illes Balears, BOCAIB 17-07-1997. Ordre de dia 12 de maig de 1998, per la qual es regulen els usos de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, com a llengua d'ensenyament. Vigents.

5. Ordre de 13 de setembre de 2004, per la qual es regula el dret dels pares, les mares o tutors legals, a elegir la llengua del primer ensenyament dels alumnes dels centres sostinguts amb fons públics de les Illes Balears (BOIB, 18-9-2004, núm. 130).

les mares o els tutors legals, a elegir la llengua del primer ensenyament dels alumnes dels centres sostinguts amb fons públics de les Illes Balears. Aquesta Ordre va ser qualificada pel nostre sindicat, l'STEI Intersindical, com a «nyap pedagògic» del PP i mai no va tenir èxit entre els pares que —contents de la feina que es feia i es fa a les escoles— varen fer costat a l'ensenyament en català. Quan el PP va posar en marxa la normativa, pensaven que molts pares triarien ensenyament en castellà —ells volien demostrar que era una «imposició»—, però el 87% dels pares triaren ensenyament en català. El president del Govern i del PP, José Ramon Bauzá, ho tornà a intentar en el 2012 i en el 2013... Novament el 87% i el 90% dels pares triaren ensenyament en català. Aquesta Ordre tenia una sola cosa bona i és que no podien separar els alumnes per aules. El fracàs de l'aplicació d'aquesta Ordre estava cantat abans de començar. Mestres, pares, tutors, representants del professorat i personalitats de reconegut prestigi entre la comunitat educativa feren pinya entorn de l'argumentari a favor de l'ensenyament en català per a tots els infants, un argumentari consensuat en les assemblees de mestres i professors en català de cadascuna de les illes que, en aquell moment, impulsaren els «Enllaçats per la Llengua».[6] Durant aquests darrers deu o dotze anys la gran eina per a desplaçar el català de l'escola ha estat la promoció de l'aprenentatge de les llengües estrangeres. Es va fer el Decret trilingüe durant la legislatura del PP a les Illes (2003-2007), que fou derogat en la legislatura següent (2n Pacte de Progrés). Anys més tard el president Bauzá (PP) va implantar el **Decret de tractament integrat de llengües, el famós Decret TIL**... que entre aquest i les retallades en educació va treure 100.000 persones al carrer, quasi un 10% de la població total de les Illes. L'STEI i altres sindicats presentàrem un recurs davant els tribunals i vàrem aconseguir tombar el TIL als jutjats. Es va fer una suspensió cautelar de l'ordre d'aplicació i el Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears va declarar nul el TIL. La normativa vigent que també afecta el català en l'ensenyament és el **Pla d'acolliment lingüístic i cultural (PALIC),**[7] adreçat a alumnes d'incorporació tardana i que havia estat reduït pel Govern Bauzá i que, enguany, encara serà d'aplicació restringida. El que entrarà en vigor en el curs 2016-2017 i que s'ha publicat aquest estiu al BOIB és el **Decret per al desenvolupament de la competència comunicativa en llengües estrangeres**[8] i que s'ha fet durant el primer any de legislatura del Govern del PSIB-PSOE-MES per Mallorca-MES per Menorca i el suport de PODEM-os. Aquest decret permet que els centres voluntàriament puguin fer alguna assignatura en llengua estrangera, però sense reduir la presència del 50% en català com a mínim.

On ens trobam. Anàlisi d'algunes dades

No comptam amb dades fiables de l'aplicació del TIL durant el curs 2013-2014, ni de les possibles seqüeles que tingué la imposició del Decret TIL damunt l'ensenyament en català. La necessitat de normalitzar i d'incentivar l'ús del català dins i fora de l'escola és ben urgent. Només amb el 50% de l'ensenyament en català no es pot garantir que tota la població escolar sàpiga català en acabar la secundària obligatòria. Fa massa temps que no es fan passes decidides i endavant pel català dins i fora de l'escola. També falten dades continuades i metòdiques de la situació del català en l'ensenyament, però n'hem trobades algunes de significatives:

1. Aquestes dades pertanyen als informes que elabora periòdicament el Consell Escolar de les Illes Balears (CEIB), que es poden consultar a www.conselles-colarib.es La font és el Ministeri d'Educació, Cultura i Esport. Les dades del Ministeri estan recollides així. La classificació que en fa no s'ajusta a la normativa vigent de les Illes.

El Decret de mínims estableix que tots els centres han de fer el 50% com a mínim en català; per tant, no n'hi hauria d'haver que ho facin només en castellà o centres que només facin català com a matèria. Però hi ha centres que no compleixen el Decret de mínims.

2. Dins els centres privats concertats de les Illes hem de comptar que hi ha les grans escoles concertades, moltes d'ordes religiosos, i d'altres que són cooperatives d'ensenyament laiques i compromeses amb la llengua i la cultura del País i que, des de la seva creació, ho fan tot en català.

3. La majoria dels centres públics d'infantil i primària fan tot l'ensenyament en català, 83,6% el curs 2012-2013. Són quasi el doble dels que ho fan tot en català als centres privats concertats, 39,2% el mateix curs.

4. Als centres públics, del 2010 al 2013, **baixa l'ensenyament tot en català** i puja l'ensenyament del 50% en català i 50% en castellà. A l'STEI sabem que, en les condicions sociolingüístiques actuals, quan fora de l'escola quasi tot és en castellà, només un ensenyament del 100% en català pot garantir que en acabar l'escolarització obligatòria el conjunt de l'alumnat sigui competent en les dues llengües oficials.

Una altra dada interessant per a veure l'assoliment del coneixement del català és la de l'evolució percentu-

6. Enllaçats per la Llengua http://exllengua.blogspot.com/
7. Ordre del conseller d'Educació i Cultura de dia 14 de juny de 2002, per la qual es regula l'elaboració i execució del Programa d'acolliment lingüístic i cultural adreçat a l'alumnat d'incorporació tardana (BOIB, 4 juliol 2002).
8. Decret 45/2016, de 22 de juliol, per al desenvolupament de la competència comunicativa en llengües estrangeres als centres educatius sostinguts amb fons públics de les Illes Balears (BOIB, 23 juliol 2016).

al **d'alumnat de 6è de primària** —des del curs 2010-2011 fins al curs 2014-2015—, que ha superat les diferents àrees curriculars, i veiem que no puja al ritme que pugen les altres matèries, segons un recent informe de l'Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu (IAQSE) (taula 1).[9]

Els percentatges augmenten quasi tres punts percentuals de l'any 2010 al 2015 en totes les àrees, i en l'anglès n'augmenta quasi quatre. En canvi, en la llengua catalana només ho fa un punt i mig. Es fa evident la necessitat de dur a terme un estudi de les causes d'aquest desnivell i del suport urgent que necessita la llengua catalana als centres docents.

Vegem ara l'evolució del percentatge global de la Competència en Comunicació Lingüística (CCL) consolidada en llengua catalana, castellana i anglesa dels **alumnes de 2n d'ESO**. Dades IAQSE.[10] Veurem com baixen les CCL i la catalana és la que baixa més. La competència matemàtica puja un poc (taula 2).

Quins problemes tenim tots plegats?

A les Illes som molt conscients de la divisió que la nostra comunitat lingüística pateix en temes de llengua, cultura, territori, país... Una sola llengua i multitud de normatives diferents que l'afecten. La resistència durant el franquisme i la feina pel català que es féu durant la transició són exemples a seguir i han donat com a resultat la construcció dels fonaments i els pilars de l'educació que han fet possible el creixement de l'ensenyament en català i la resistència contra els atacs perpetrats pels governs del PP. Després de la mort del dictador, la recuperació dels drets i les llibertats anava associada a la recuperació de l'espai que havia d'ocupar la llengua a les Balears. Els qui en aquell moment havien de dur endavant aquest objectiu eren persones preparades, conscienciades i il·lusionades, i foren elles les qui posaren les primeres pedres en favor de l'educació com a mitjà per a recuperar el català, la consciència col·lectiva i la identitat com a poble.

Unes primeres passes molt ben fetes i que es feren simultàniament en molts de punts diferents de cada una de les illes.

En conclusió: necessitam bastir, primer de tot, un nou model educatiu en consonància amb un nou model econòmic i social que treballi per una economia sostenible, que redueixi les desigualtats socials, que camini cap a la solidaritat entre els pobles i assoleixi la justícia social. També s'ha de normalitzar el català dins i fora de l'escola en tots els àmbits amb accions a curt i llarg termini... i consensuar un model lingüístic escolar fonamentat en la llengua pròpia del territori com a element bàsic de cohesió social. El model lingüístic escolar es construeix amb temps, sense improvisacions ni presses, amb els objectius clars i establint prioritats. Primerament hem de consolidar l'aprenentatge del català, la llengua pròpia del territori, i després començar a introduir altres llengües de manera progressiva. Així mateix, cal voluntat política, estabilitat legislativa i continuïtat amb els objectius consensuats, formació del professorat en llengua i en noves metodologies i tecnologies, material didàctic adaptat a cada edat, feina en equip de tot el professorat implicat, amb desdoblaments, amb auxiliars de conversa, amb intercanvis escolars...

Tenim molta feina a fer! ♦

M. Antònia Font, professora de secundària i secretària de Normalització lingüística de l'STEI Intersindical

9. Dades estadístiques específiques dels centres d'educació infantil, primària i secundària de les Illes Balears de titularitat pública i concertada. Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu (IAQSE). http://iaqse.caib.es/documentos/publicacions/Estad_res_centres_2014_2015.pdf

10. Indicadors del Sistema Educatiu 2014 (IAQSE) http://iaqse.caib.es/documentos/indicadors/2014/indicadors_2014.pdf

Àrees	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Coneixement del medi	85,5	87,1	88	88	88,3
Llengua catalana	86	86,5	87,4	87,3	87,5
Llengua castellana	87,7	88,6	89,5	89,7	90,7
Llengua anglesa	83,3	85,1	85,6	85,7	87
Matemàtiques	82,5	84	83,6	85,2	85,2

Taula 1

Àrees	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Coneixement del medi	85,5	87,1	88	88	88,3
Llengua catalana	86	86,5	87,4	87,3	87,5
Llengua castellana	87,7	88,6	89,5	89,7	90,7
Llengua anglesa	83,3	85,1	85,6	85,7	87
Matemàtiques	82,5	84	83,6	85,2	85,2

Taula 2

L'ensenyament del català al món

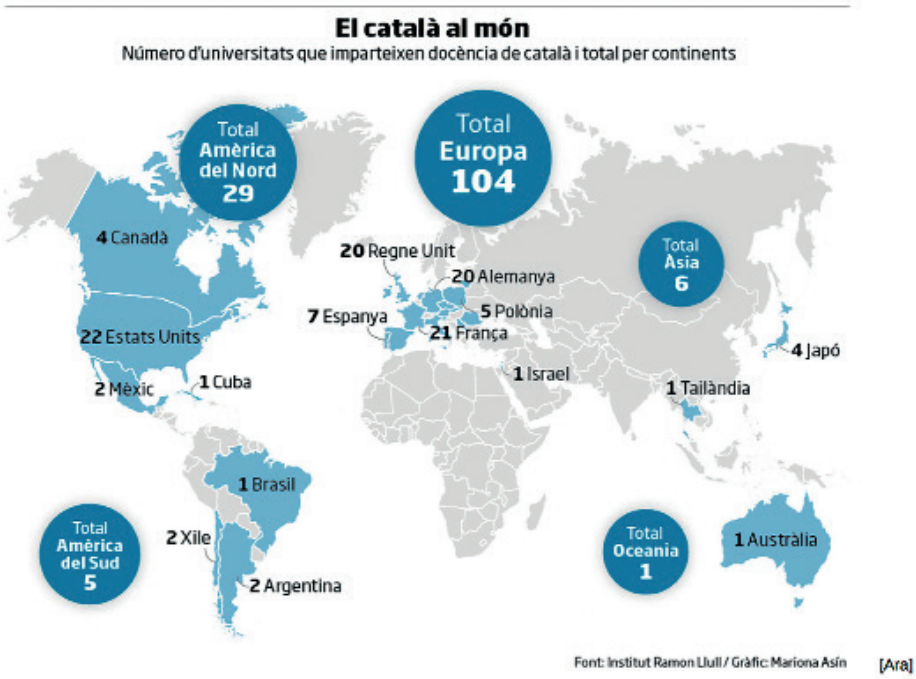

L'ensenyament del català a Alemanya

Pere Grau

Si ens mirem el panorama de l'ensenyament del català fora dels Països Catalans s'imposen de seguida dues consideracions. La primera és que, essent el català la llengua d'un país sense estat, de la qual fins i tot prescindeixen molts dels qui hi viuen, una llengua que, parlant en termes globals, té un abast molt modest, és gairebé un miracle que hi hagi gent a fora que la vulgui aprendre. La segona és que, amb la premissa exposada, no és cap mal resultat que el català s'ensenyi en prop de 150 universitats d'arreu del món, on l'aprenen uns 6.000 alumnes.

Molts dels lectors de Llengua Nacional ja deuen saber segurament més d'una dada de les que es poden consultar a la web de l'Institut Ramon Llull, però permeteu-me que aquí en recalqui alguna. Per exemple, que mentre que a Espanya (fora dels PPCC) el català s'ensenya en 7 universitats, a França (que no és pas cap amiga de les llengües perifèriques) s'ensenya en 21, als Estats Units en 22, a la Gran Bretanya i a Alemanya, en 20 cadascuna. I fins i tot al Japó s'ensenya en 4 universitats.

A Alemanya (i que el lector em perdoni l'aridesa d'una llista de noms geogràfics) el català s'ensenya a les universitats de Berlín (aquí en dues universitats), Friburg, Tübingen, Göttingen, Frankfurt del Main, Munic, Marburg, Bochum, Sarrebrück, Bremen, Hamburg, Heidelberg, Constança, Leipzig, Magúncia, Ratisbona, Siegen, Colònia i Kiel.

Com es fa, però, aquest ensenyament? Agraeixo a dues lectores de català, Betlem Borrull, de la Universitat Humboldt de Berlín, i Montserrat Varela, de la Universitat de Munic, la informació que m'han facilitat i que ha fet possible la redacció d'aquest article.

Segons aquestes dades, la xifra mitjana anual d'alumnes en cada lloc oscil·la entre 15 i 20, repartits entre els diferents cursets, sense que en cap cas hi hagi més de 10 alumnes en una classe. Els cursos a les universitats alemanyes van per semestres (octubre-febrer i abril-juliol). A Munic (com a exemple que es pot estendre a la majoria dels cursos de català en altres universitats) hi ha en total vuit hores

de català per semestre. Hi ha quatre graus de català. Per al primer i el segon s'arriba sovint a la xifra de deu alumnes, per al tercer hi ha sort si s'arriba a tres. Per al quart grau de vegades no hi ha ningú.

Hi ha, però, en sis universitats (entre les quals hi ha Berlín i Hamburg) un «Grau de qualificació complementària» que es compon d'un grau inicial (60 hores), un grau avançat (60 hores) i un de «cultura i societat» (30 hores). Aquests estudis volen posar l'alumne en disposició d'entendre la llengua en els àmbits laboral i acadèmic.

I aquí arribem a un punt interessant. Hom podria creure que la motivació d'aquests estudiants és aquesta: la possibilitat d'una carrera acadèmica o la possibilitat d'una activitat empresarial a Catalunya. Segons les amables lectores que he citat abans, sense excloure en alguns casos els motius esmentats, per a la majoria dels alumnes que aprenen català en els seus cursets, el motiu és molt més senzill i molt humà: un interès personal. Uns s'han enamorat d'un català o d'una catalana i volen aprendre la llengua de la persona amb qui s'han casat o volen casar-se. La xifra de matrimonis mixtos català-alemany és considerable. (Jo mateix en sóc una mostra, com ho és la Krystyna Schreiber, l'autora del llibre «Què en penses, Europa», que haurien de llegir tots els independentistes.) Altres, gent gran que també s'apunta als cursets, tenen també algun contacte personal, o vénen sovint a Catalunya i volen aprendre la llengua del país.

Trobo també interessant la comparació que m'ha fet la Montserrat Varela amb els cursos de castellà: es tracta de cursos massificats, però els qui hi participen estan molt lluny de tenir la mateixa motivació que els estudiants de català. Si estudien castellà, la majoria ho fan per una qüestió de prestigi, per a aconseguir la puntuació universitària que necessiten, però sense tenir-hi cap contacte, i sovint, com diu la Montserrat, «sense saber on es fiquen». En canvi, en els cursets de català la motivació personal és intensa, cosa que es reflecteix en l'efectivitat dels estudis. És un interès personal i no pas instrumental, que els porta sovint a ampliar els coneixements, després d'acabar els cursets universitaris.

Per a comprendre millor el lloc que donen les institucions espanyoles a l'ensenyament del català, n'hi ha prou de veure les xifres de l'Instituto Cervantes a Munic. Aquesta entitat organitza cada any 150 cursos de castellà, cadascun amb 120 hores per semestre. De català, n'organitza 3 amb 60 hores per semestre. Cal tenir en compte naturalment el diferent interès que hi ha entre les dues llengües pel que fa a la quantitat d'alumnes. Però, tot i això, crec que les xifres parlen un llenguatge prou clar.

Tornant al començament: el que es fa per ensenyar la nostra llengua a l'estranger és tot el que pot fer una nació sense estat com la nostra. En el moment, però, que Catalunya sigui un estat independent, amb prou força econòmica que el faci interessant per a molta gent jove de fora, l'interès instrumental deurà créixer palpablement. I no ho oblidem: cada persona que a l'estranger aprèn català produeix al darrere seu una cua més o menys llarga de parents i d'amics més ben informats sobre la nostra terra i que s'empassen menys tots els informes falsos que de vegades circulen per una premsa internacional molt influïda per la propaganda espanyola. ♦

Celebració de la Diada de Sant Jordi amb estudiants de la Universitat de Massachusetts.
Autor: Guillem Molla

L'ensenyament del català a Itàlia: el cas de Venècia

Albert Morales

Amb motiu del trentè aniversari de les Jornades Internacionals per a Professors de Català de l'Institut Ramon Llull, el darrer 6 de juliol es publicava en el digital cultural *Núvol* l'article «Els lectorats de català tenen múscul»[1]. Més de 6.200 estudiants de 150 universitats d'arreu dels cinc continents han seguit els estudis de llengua i cultura catalanes gràcies a la Xarxa Universitària d'Estudis Catalans a l'Exterior de l'IRL. En paraules de Josep-Anton Fernàndez, cap de l'Àrea de Llengua i Universitats, aquesta és «una de les principals presències estables de la cultura catalana al món».

Aquestes xifres sorprenen molts catalans que viuen al territori i, tot sovint, els nostres estudiants, quan hi arriben per primer cop, no entenen per quin motiu han d'explicar per què han estudiat català; de fet, és molt recomanable i significatiu el testimoni de l'Alina Moser en el documental *Són bojos, aquests catalans!?* De retruc, el professorat ha d'activar el *discurset* quan, durant les vacances a casa, ens comenten allò de «Ah, però hi ha gent que estudia català a (ciutat/país de residència)?» M'agradaria donar a conèixer breument, a través d'aquestes pàgines de Llengua Nacional, la meva experiència com a professor a Itàlia de la Xarxa d'Estudis Catalans de l'IRL des de fa sis cursos.

La meva formació com a traductor i lingüista m'ha permès d'alternar la traducció i la docència de llengües a Catalunya, als Estats Units i a Itàlia. Arribo a Venècia l'any 2010, després d'un curs acadèmic com a professor de secundària a Chicago. Aterro a la Serenissima havent superat el procés de selecció de l'Àrea de Llengua i Universitats de l'IRL. En la sollicitud optava a altres universitats d'Itàlia, d'Alemanya i dels EUA. Un xafogós matí de juliol del 2010 sona el mòbil. La trucada lul·liana em proposa una altra destinació: Ca' Foscari, a Venècia. *Arrivederci*, Barcelona!

A diferència d'altres països, com Anglaterra, França o Alemanya, en què els centres on s'imparteix català ronden la vintena, a Itàlia es pot estudiar en onze universitats diferents, en ciutats com Bolonya, Venècia, Càller, Milà, Nàpols, Roma, Sàsser, Torí i Verona:

Ciutats italianes amb centres universitaris que imparteixen assignatures de llengua catalana © Institut Ramon Llull. 2016

La Venetiarum Universitas in Domo Foscari (Università Ca' Foscari Venezia) neix l'any 1868 com a escola de negocis, una tria previsible tenint en compte la història de Venècia. El centre es proposa de donar als comerciants una preparació teòrica i pràctica adequades, i formar els futurs professors de matèries econòmiques.

Cada universitat de la Xarxa és un món i l'excel·lent personal del Llull ja em va avisar que a Venècia hi trobaria una de les joies de la corona de la Xarxa: el professor Patrizio Rigobon. Patrizio, un referent mundial de la catalanística com Til Stegman, Carsten Sinner o Joan Ramon Resina (entre altres), és un dels puntals d'aquesta potent xarxa a l'exterior.

Gràcies a ell i a la tirallonga de professors que m'han precedit, el català té a Venècia una trajectòria consolidada. Oficialment es reconeix l'opció d'oferir català a partir del curs 1974-1975. Gràcies a la iniciativa dels italians Giovanni Battista De Cesare i Giuseppe Tavani, i del sevillà-madrileny Carlos Romero, es va aconseguir que durant el curs 1976-1977 s'impartissin assignatures d'estudis catalans. Els inicis del català a Venècia s'articulen entorn dels estudis literaris —com en molts altres centres; la literatura medieval i, sobretot, Ausiàs March hi tenen un paper central— i posteriorment també s'hi incorporen assignatures lingüístiques. Les primeres assignatures són sobre poesia catalana del segle xx, des de Maragall fins a Espriu.

La posició privilegiada de Ca' Foscari, situada en una de les corbes més senyorívoles del Canal Gran, permet d'observar la multitud de llengües que hi naveguen i que travessen cada dia el pont de Rialto i l'Acadèmia. Ara mateix, a Ca' Foscari s'hi estudien una vintena de llengües occidentals diferents, entre les quals hi ha alemany, albanès, anglès, basc, portuguès, búlgar, català, eslovè, espanyol, francès, llengua italiana de signes, grec modern, polonès, ro-

1. http://www.nuvol.com/noticies/els-lectorats-de-catala-tenen-muscul/

manès, rus, serbocroat, suec o txec. Si hi sumem les orientals, l'oferta docent augmenta a trenta-cinc.

Aquesta rica oferta implica, doncs, un context en què el professorat ha de moure cel i terra per garantir un nombre mínim d'estudiants cada curs. Ca' Foscari té 19.419 estudiants, dels quals un miler, aproximadament, estudia llengües occidentals (la majoria tria llengües com l'anglès, el francès, l'espanyol, el portuguès o el rus). Institucionalment s'està fent un esforç (mínim) perquè s'inscriguin més estudiants a les assignatures amb «pocs» estudiants. Durant el curs 2015-2016 una seixantena d'estudiants van assistir a les classes de llengua, literatura i cultura catalanes que s'ofereixen durant tot l'any a Ca' Foscari. En altres universitats italianes, el nombre d'inscrits supera el centenar.

Aquestes xifres s'han mantingut força estables en els darrers anys. Els estudiants s'acosten a la nostra llengua per motius professionals, per amor (a una ciutat —normalment, Barcelona—, a un equip de futbol, a un llibre, a un paisatge, a una persona o a les arrels familiars), per curiositat intel·lectual, per facilitat (ja parlen una o dues llengües romàniques i la cursen com a lliure elecció) o per tenir una oferta diferenciada i de qualitat (amb beques, exàmens de certificat oficials o complementarietat amb referents com Patrizio Rigobon o Enric Bou). Com indicava Fernàndez, doncs, el català «atreu els estudiants, que descobreixen una llengua diferent, cosa que els diferencia d'altres graduats amb llengües majoritàries».

El professorat de la Xarxa, normalment, ha de fer tots els papers de l'auca (dissenyador, traductor, maquetista, editor, dinamitzador cultural, professor, etc.) per fomentar l'estudi de la llengua catalana i, a més, en nombroses ocasions cal nedar contra corrent i en condicions poc favorables. Com moltes altres institucions, els darrers anys l'IRL ha patit fortes retallades i la Xarxa se n'ha ressentit. A més, a Itàlia l'expansió del català té dos grans reptes.

En primer lloc, a Itàlia en tenim un de relacionat amb la representació mediàtica del fet català. Al *bel paese* termes com *català* o *catalanisme* tenen mala premsa, sobretot per la visió de la *caverna* que reprodueixen alguns corresponsals italians en els mitjans italians (hi ha excepcions com la periodista Elena Marisol Brandolini o les versions en italià dels articles i les cartes al director del Col·lectiu Emma).

Per tant, qualsevol substantiu acompanyat de l'adjectiu *català* és, inicialment, sospitós, sobretot al nord. Des del Vènet he constatat que la Lliga Nord és un obstacle per a la difusió del fet català, i de la llengua i la cultura catalanes. Aquesta formació s'ha apropiat del relat del nacionalisme català i, atès el seu tarannà racista, insolidari, antieuropeista i conservador, s'han convertit en uns «aliats no desitjats —i en alguns casos indesitjables— del procés sobiranista català», segons Eusebio del Val, corresponsal històric de *La Vanguardia* a Itàlia.

En segon lloc, la consolidació del català a Itàlia té un obstacle burocràtic afegit, ja que una trentena de catedràtics de literatura espanyola (molts d'ells adscrits a l'Associazione Italiana di Ispanisti Italiani (AISPI) han signat una carta per tal quel el català no formi part d'un grup d'assignatures acadèmiques (el castellà sí que hi és) que donaria al català plena «ciutadania acadèmica» com a llengua viva.

Cal dir, però, que els estudiants continuen trobant un al·licient per a continuar estudiant català i en universitats com la de Torí el nombre d'estudiants per al curs 2016-2017 ha crescut. Hi contribueixen altres factors com la imatge que Catalunya i Barcelona projecten al món, el Barça, els casals i associacions de catalanòfils o la presència catalana en esdeveniments culturals de primer nivell (per exemple, des del 2009 Catalunya compta amb una exposició pròpia a la Biennal de Venècia i en el 2017 Catalunya serà la protagonista de la Fira de Bolonya, la més important del món del llibre infantil i juvenil).

La Xarxa d'Estudis Catalans a l'exterior, per tant, és una de les anomenades «estructures d'estat» (més tangible que no pas simbòlica) que, malgrat les condicions adverses dels darrers anys (esperem que la tendència canviï ben aviat), continua donant bons resultats.

Ja fa sis anys que el Llull no vol expandir la Xarxa, sinó que vol reforçar-la i consolidar-la. La nostra missió és, com afirmava Josep-Anton Fernàndez, «potenciar que l'alumnat de fora vingui a les universitats per conèixer el país i la llengua». És a dir, hem de fer que els estudiants s'enamorin des de la distància d'una llengua i una cultura (que normalment desconeixen fins aleshores) per esperonar-los a tenir-hi una cita a cegues i conèixer-les en persona, amb les seves virtuts i defectes.

Aquest estiu, un brillant estudiant venecià s'ha traslladat a Barcelona per cursar durant els pròxims anys un màster relacionat amb la traducció i la lingüística. Tot i que sovint haurà de contestar preguntes com «Per què has estudiat català a Venècia?» o «Com és que parles tan bé català?», desitjo que pròximament canviï la tendència i aviat no hi hagi estudiants que, com l'Alina, s'hagin de preguntar allò de «Són bojos, aquests catalans!?» ♦

L'ensenyament del català a Tolosa de Llenguadoc

Josep Vidal

L'actual Estatut d'autonomia de Catalunya estableix, concretament en el seu article 50, que la Generalitat ha de fomentar l'ús, la difusió i el coneixement del català. De la mateixa manera, també estatueix que aquestes polítiques de foment del català s'han de fer extensives al conjunt de l'Estat espanyol, així com a la Unió Europea i a la resta del món. En aquest sentit, els governs de Catalunya i de les Illes Balears van crear l'any 2002 l'Institut Ramon Llull (IRL), un consorci públic que té, entre altres, l'objectiu de promoure a l'exterior els estudis de llengua i cultura catalanes en l'àmbit acadèmic. Actualment, l'IRL ofereix suport a més de 140 centres al món que compten amb la presència d'estudis catalans.

Entre les més de 150 universitats al món que imparteixen docència en català hi trobem la Universitat de Tolosa Jean Jaurès. Aquesta universitat és un dels 21 centres acadèmics francesos en els quals es poden seguir cursos de llengua, cultura i literatura catalanes en tres possibles modalitats: com a estudis de grau de filologia catalana, com a *minor* i com a assignatura optativa.

A la regió d'Occitània, malgrat que el català no n'és la llengua regional, els estudis de llengua catalana tenen una llarga tradició que es remunta a ara fa uns 40 anys quan Josep Sebastià Pons, poeta i catedràtic de filologia hispànica, va decidir oferir classes de català als estudiants que ho desitgessin. Des d'aleshores, els estudis de català a la ciutat de Tolosa no han parat de créixer, en primer lloc, amb Michel Camprubí i, posteriorment, gràcies a la feina duta a terme per Pere Gamisans, Fabrice Corrons, així com els diferents lectors, finançats per l'IRL, dels quals ha gaudit la Secció de Català d'aquesta universitat els darrers anys.

A tall d'exemple, l'augment d'estudiants entre els anys 2008-2016 ha estat d'un 150% en el cas dels estudiants de grau, d'un 412% en els estudis de *minor* i d'un 6% com a llengua optativa. Aquestes dades manifesten, doncs, dues coses: d'una banda, l'evident interès per la llengua catalana al sud de França; i d'una altra, la clara voluntat dels estudiants universitaris de l'antiga regió del Migdia-Pirineus d'apostar pels estudis de català com a part important de la seva formació acadèmica en seguir, la majoria d'ells, l'oferta formativa de la *minor*, la qual equival a un total de sis hores lectives setmanals.

En aquest sentit, l'augment dels estudis de català a la Universitat de Tolosa no ha passat desapercebut ni pel Departament d'Espanyol, del qual forma part la Secció de Català, ni pel rectorat de la universitat, ni tan sols pel ministeri d'Educació francès, com ho demostra el fet que a partir de l'any vinent, conjuntament amb la Universitat de Perpinyà, la Universitat de Tolosa oferirà el tercer curs del Grau en Filologia Catalana. De la mateixa manera, a partir del curs 2016-2017, la nostra universitat també donarà la possibilitat de seguir cursos de català en la formació que s'imparteix al Centre de Traducció, Interpretació i Mediació Lingüística (CETIM).

Totes aquestes dades mostren la vitalitat i fortalesa que té el català a Tolosa de Llenguadoc. Ara bé, el creixement que han experimentat els estudis de català a la nostra ciutat no hauria estat possible sense el suport del Departament d'Espanyol i de l'IRL, i sense la implicació i el treball constant dels diferents professionals de la llengua que els coordinen. El fet que en només quatre anys s'hagi passat de 92 estudiants a 197 és fruit de l'excel·lent treball de promoció i difusió efectuat els darrers anys. Malgrat la sobtada mort, l'any 2015, del catalanòfil Pere Gamisans, responsable dels estudis de català a Tolosa, l'equip pedagògic no va abaixar els braços sinó que encara va invertir més hores i esforços per mantenir i millorar la feina duta a terme fins aleshores. Una de les claus de l'èxit ha estat, sens dubte, la renovació quasi total de l'oferta formativa.

Mirant de conservar l'essència del que ja existia, el nou equip ha mirat d'adequar-se curosament a les necessitats i expectatives del nostre actual i futurible alumnat per tal d'esdevenir més atractius. Avui en dia, gràcies a un estudi realitzat per Alba Ferran, sabem que el perfil del nostre estudiant és el d'una persona jove, majoritàriament dona i sense arrels catalanes, que vol estudiar català per interès cultural, per l'interès turístic que ha suscitat la marca Barcelona i per interès personal per les llengües.

Així, doncs, el camí ja està traçat. Com digué Muriel Casals, «el futur és nostre, el present ja el tenim». ♦

Josep Vidal Arráez, professor de català a la Université de Toulouse Jean Jaurès

L'ensenyament del català a Massachusetts, EUA

Guillem Molla

Avui, als Estats Units, hi ha 22 universitats que de costa a costa ofereixen estudis catalans —29 en tot Amèrica del Nord—, entre les quals trobem Harvard, Columbia, Georgetown, UCLA, Vanderbilt o Berkeley. L'Institut Ramon Llull (IRL) promou bona part d'aquests programes i també fomenta la recerca per mitjà de càtedres de professors visitants, com la Càtedra Mercè Rodoreda a CUNY, la Joan Coromines a Chicago i la Juníper Serra a Stanford. En la majoria dels casos, la tasca dels lectorats de català va més enllà de la docència i, en tots ells, comporta l'adequació a sistemes acadèmics diversos. Aquí parlarem de la Universitat de Massachusetts (UMass), situada a Amherst, referent del sistema públic de Massachusetts i l'única universitat pública de tot Nova Anglaterra que ofereix estudis de català. Ho fa des de fa deu anys per iniciativa de la professora Barbara Zecchi, llavors directora del departament d'espanyol i portuguès del centre, que va establir el lectorat a través de l'IRL.

Des d'aleshores, i com la resta d'universitats nord-americanes que gaudeixen d'aquest suport, un dels objectius és fer-ne visible l'oferta. En aquest marc, el lector de català no solament s'encarrega d'impartir, amb la participació d'un doctorand proveït pel departament mateix, les classes de llengua i cultura, sinó també d'organitzar un seguit d'activitats que, tant per qüestions de finançament com d'implicació personal, demanen cert activisme. Algunes d'aquestes iniciatives són comunes a les d'universitats exteriors d'arreu del món, com ara la celebració d'efemèrides catalanes o el cafè català setmanal, pensat per a fomentar la conversa fora de l'aula entre estudiants, catalanòfils i catalanoparlants que viuen a la zona, sigui de pas o de manera permanent, com és el cas de l'antropòleg Oriol Pi-Sunyer, referent de l'exili republicà i professor emèrit de la Universitat de Massachusetts. Altres iniciatives singularitzen el programa del centre. Per exemple, són destacables la Catalan Week, que inclou la celebració de Sant Jordi i la invitació d'una personalitat de la cultura catalana, i sobretot el Catalan Film Festival, l'únic cicle de cinema català en l'àmbit acadèmic dels Estats Units. Amb vuit edicions a l'esquena, en aquesta mostra cada any hi ha la presència d'una gran directora o director del país que, a més d'impartir una *master class* per al nostre alumnat, presenta la seva obra i participa en un debat obert amb tota la comunitat acadèmica. Així, amb l'afany de fer palesa l'existència d'una realitat cultural vibrant, els estudiants tenen l'oportunitat d'entrar en contacte amb creadors de cinema com Mar Coll, Ventura Pons, Judith Colell, Neus Ballús o Carlos Marqués-Marcet, a més d'escriptors i traductors com Liz Castro, Anton Carrera, Peter Bush, Jordi Puntí, Pau Subirós, Susan Di Giacomo o Mara Faye Lethem, entre altres.

D'altra banda, les universitats de Massachusetts i de Chicago són les primeres, i de moment les úniques, que des del curs 2014-2015 ofereixen un *minor*, és a dir, una especialització universitària oficial i reglada, d'estudis catalans. En el cas d'UMass, entre els més de 40 alumnes que van cursar classes de català durant l'any passat, ja n'hi ha cinc que l'han declarat i completat, un fet que els converteix en els primers estudiants amb un títol oficial de català expedit per una universitat americana. La creació d'un *minor* és important, perquè, a la llarga, serveix per a crear i consolidar una seqüència docent que vagi més enllà d'oferir nocions elementals de llengua. Conseqüent amb aquest recorregut, les classes de català que actualment s'ensenyen a UMass inclouen dos cursos de nivell elemental, un intensiu de nivell intermedi, un d'avançat, un de cultura i un de cinema, a més de la possibilitat, adreçada a tot l'alumnat de pre-grau, de fer un *independent study* o una *honors thesis* d'estudis catalans.

Actuació durant la Diada de Sant Jordi amb estudiants de la Universitat de Massachusetts. Autor: Guillem Molla

Però, tal com se sol preguntar, per què hi ha universitaris nord-americans que estudien català? En primer lloc, perquè és una llengua que s'ofereix en més o menys peu d'igualtat amb les altres i que, per tant, poden triar. Però, tanmateix, per què? Un viatge accidental a Catalunya, Mallorca o València; una gran consideració per totes les llengües, romàniques o no; una receptiva curiositat per la política catalana que han descobert de manera anecdòtica; una passió per la ciutat de Barcelona com a destinació per a estudiar-hi un semestre..., i, també, una afició pel *soccer*. En efecte, no és facècia ni mite dir que un

percentatge gens menyspreable s'acosta al català a causa del Barça. Més d'un i de dos estudiants, preguntats sobre per què el català, ho atribueixen a la sintonia amb l'imaginari simbòlic culer. També hi ha el cas contrari: estudiar català malgrat no sentir cap simpatia per aquest club, sinó per la seva nèmesi. Més enllà d'això, l'adquisició de la llengua catalana és percebuda també com una oportunitat per a tenir una habilitat «única» com a traductor o, si es pretén fer recerca en estudis hispànics, per a accedir a un corpus artístic i acadèmic indefugible per a entendre de manera completa la ideosincràcia del món peninsular. Amb tot, l'estudiantat de català no prové solament d'hispàniques o dels estudis humanístics, sinó també d'àmbits que no hi tenen res a veure, des de medicina i ciències ambientals fins a economia i gestió esportiva, una tendència positiva perquè permet que no sols siguin estudiants de llengua els que integren el català, i el *minor*, en la seva carrera acadèmica.

Es tracta, doncs, d'un conjunt d'alumnes i activitats heterogeni que requereix la figura d'un professor lector i el suport de l'Institut Ramon Llull, les columnes sobre les quals descansen la majoria de programes de català a l'estranger. Però n'hi ha una tercera, de columna, i és la bona predisposició de la mateixa universitat. Als Estats Units, el català és un idioma que té presència en els departaments de llengües modernes, sovint a través de la vinculació amb el món hispanoparlant i, per tant, amb una relació subsidiària que alhora, però, li pot donar visibilitat. En aquest sentit, val a dir que, cada cop més, hi ha un professorat d'hispàniques amb una perspectiva més inclusiva i moderna, que sol compensar actituds més tradicionals o amb forts prejudicis contra allò desconegut o considerat *minoritari*. Alguns d'ells, com és el cas que ens ocupa, tenen per objecte de recerca dels estudis catalans —literatura medieval i contemporània, teatre, linguística, traducció, cinema— i poden arribar a oferir-ne cursos tant a nivell de pregrau com de postgrau, una circumstància que sobre el paper beneficia el programa de català en aprofitar assignatures que ja s'ofereixen en el departament.

En paral·lel, i ja per acabar, aquesta actitud també és perceptible en el fet de destinar un dels doctorands del departament a l'ensenyament d'un curs de català. És a dir, a més de fer la tesi doctoral, els estudiants de postgrau d'UMass imparteixen, en qualitat de *teaching associate* i dirigits pel lector de cada àrea, una classe de castellà, portuguès o, també, la nostra llengua. I, com en el cas del professorat, n'hi ha que inclouen en la seva investigació els estudis catalans, una orientació que de mica en mica també s'ha d'estendre entre els futurs investigadors nord-americans. ♦

Foix de Sarrià
Fundada el 1886

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tels. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

Voluntariat per la llengua (#VxL)
Molt més que un programa de foment de l'ús oral del català

Palmira Freixa, Lídia Ponsatí i Núria Tarridas, CPNL

L'any 2015 el programa **Voluntariat per la llengua (VxL)**, conegut per formar parelles lingüístiques que conversen en català, va assolir la xifra de 100.000 parelles. A aquesta xifra cal sumar-hi la col·laboració de prop de 800 entitats de tot Catalunya que ofereixen espais i activitats per a practicar el català i gairebé 4.000 establiments adherits al programa.

Des de la seva creació, ha obtingut diversos reconeixements, d'entre els quals, el de la Comissió Europea l'any 2005 com una de les 50 millors pràctiques d'aprenentatge de la Unió Europea.

Voluntariat per la llengua és un programa que parteix d'una idea senzilla: posar en contacte una persona que parla fluidament el català (voluntari) amb una altra que en té coneixements bàsics i que vol parlar-lo amb més fluïdesa (aprenent). **Quina trajectòria ha tingut fins ara el VxL? Quins àmbits de la societat abasta? Com s'explica l'èxit d'aquest projecte?**

Orígens i trajectòria

El programa **Voluntariat per la llengua** va néixer l'any 2003, impulsat per la Direcció General de Política Lingüística (DGPL). Havia de ser un recurs d'aprenentatge del català per a les persones amb un coneixement bàsic de la llengua que l'estudiaven. El programa recollia algunes experiències prèvies de foment de l'ús oral de la llengua catalana que havien tingut èxit. D'una banda, a les universitats catalanes ja utilitzaven el voluntariat lingüístic per a acollir els estudiants estrangers i facilitar-los la comprensió de les classes en català. La universitat pionera en el voluntariat lingüístic havia estat la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1996 i posteriorment es va estendre a altres universitats catalanes. D'altra banda, el Centre de Normalització Lingüística de Cornellà de Llobregat també havia impulsat l'any 2002 el programa «Hores de conversa: parlem una estona», perquè els alumnes dels cursos de català de diferents nivells conversessin entre ells.

Des dels inicis, el **VxL** ha estat un programa impulsat per la Direcció General de Política Lingüística (DGPL) de la Generalitat de Catalunya i gestionat territorialment pel Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL) a través dels 22 centres de normalització lingüística (CNL) repartits per tot Catalunya.

El primer any d'existència del **VxL** es van constituir 1.522 parelles lingüístiques. L'any 2006, tres anys després, ja s'havien format 14.418 parelles. El programa creixia i es consolidava i, per tant, calia donar-li un nou impuls. Així, doncs, l'any 2007, la DGPL va incorporar 22 dinamitzadors del **VxL** vinculats als 22 centres de normalització lingüística i coordinats des dels Serveis Centrals del CPNL. A més, es va crear l'aplicació informàtica amb la intenció que qualsevol ciutadà es pogués inscriure directament al VxL per internet i optimitzar la gestió del programa per part dels dinamitzadors.

A partir de l'any 2010, els participants en el programa reben un carnet de **VxL** que, a més d'identificar-los com a col·lectiu, els permet gaudir d'avantatges en establiments i equipaments culturals d'arreu de Catalunya, com ara descomptes en espectacles, en la compra de llibres, en visites a museus, estades en albergs, etc.

L'any 2013, amb motiu del desè aniversari del programa, es va actualitzar el portal (www.vxl.cat) que incorpora un blog en el qual les parelles lingüístiques expliquen experiències i anècdotes, i també es van activar la pàgina de Facebook i el compte de Twitter (@vxlcat). La presència del **VxL** a les xarxes s'ha multiplicat gràcies als comptes territorials de cada CNL.

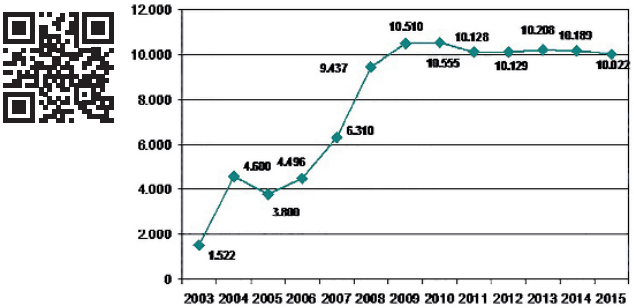

Evolució del nombre de parelles (2003-2015)

Presència del VxL en diversos àmbits de la societat

El programa **Voluntariat per la llengua** s'articula al voltant de tres eixos: les parelles lingüístiques, les entitats i els comerços col·laboradors en diversos àmbits de la societat.

Les parelles lingüístiques són la cara més visible del **VxL,** i així mateix, ja des dels inicis, el programa es va estendre als establiments comercials i a les entitats de tot tipus per tal que els participants poguessin practicar el català en un context real i distès.

La parella lingüística formada per un voluntari i un aprenent es troba una hora a la setmana per parlar en

català a l'hora i el lloc que consideren oportú durant un mínim de deu hores.

En el cas dels establiments col·laboradors, es comprometen a vetllar per l'ús del català. Aquest compromís consisteix a no canviar de llengua i continuar parlant en català quan un aprenent del programa s'adreça al personal que fa l'atenció al públic.

Però aquesta col·laboració per part dels comerços va molt més enllà del compromís de no canviar de llengua, ja que sovint botigues, bars i mercats es converteixen en espais en el quals els centres de normalització lingüística poden organitzar tot tipus d'activitats de foment de l'ús oral de la llengua catalana, com ara pràctiques de conversa, tallers, gimcanes lingüístiques, mostres i tastos gastronòmics, etc. De la mateixa manera, les entitats col·laboradores també obren les portes al **VxL** i organitzen sortides, xerrades, tallers, presentacions, assajos, etc.

Les entitats col·laboradores organitzen tallers per a difondre la cultura catalana: de sardanes, de castellers, de teatre, etc., i també vetllen perquè el català sigui ben present en la seva entitat. A més, una part dels seus socis hi participen activament com a parelles lingüístiques.

A partir del 2009, el **VxL** s'obre a diversos àmbits de la societat, com el món empresarial, la justícia, l'esport i l'educació.

Dins de les empreses, s'han constituït 245 parelles lingüístiques formades pels mateixos treballadors per a facilitar que les persones que atenen el públic puguin fer-ho en català sense dificultat. Des del 2010 també s'han format 158 parelles en diversos centres hospitalaris d'arreu del territori.

En l'àmbit de la justícia, s'han constituït 724 parelles lingüístiques en els centres penitenciaris i els centres educatius de Justícia Juvenil. En aquests casos, el **VxL**, a més de facilitar la conversa en català, serveix perquè els interns estableixin vincles amb el món exterior a través dels voluntaris i aquest fet afavoreix la reinserció i la integració socials.

En l'àmbit del món educatiu i cultural, es col·labora amb les AMPA de les escoles i altres associacions relacionades amb la formació i la cultura popular.

En l'àmbit esportiu, en el marc de la campanya «Mou-te en català», s'han format un total de 229 parelles lingüístiques en entitats i centres esportius, tant entre els professionals com entre els usuaris.

Els darrers àmbits que s'han incorporat al **VxL** han estat els de la diversitat funcional i la religiosa. Quant a la col·laboració amb entitats que atenen persones amb malalties o discapacitat mental, s'han format 189 parelles lingüístiques des del 2014. Pel que fa a la diversitat religiosa, s'han format 38 parelles entre persones de diferents confessions.

Enguany, la intenció és acostar-se als joves. S'ha establert una col·laboració amb la Direcció General de Joventut de Catalunya i els centres de normalització lingüística de cada territori difonen el Voluntariat per la Llengua a persones d'entre 18 i 30 anys amb els casals juvenils de les diverses poblacions.

Any rere any, el **VxL** amplia els àmbits d'actuació i pot arribar a més gent.

Com s'explica l'èxit d'aquest programa?

L'èxit del **Voluntariat per la llengua** es deu a factors com l'atenció personalitzada als participants a tot Catalunya, el plantejament flexible i obert que té el programa i la integració i cohesió socials que genera.

Pel que fa al primer aspecte, el **VxL** ha arrelat en el territori gràcies a la gestió que es fa a través de la xarxa de centres de normalització lingüística. És important tenir en compte que el coneixement de la realitat social que té cada CNL fa possible una atenció i un seguiment molt personalitzats del programa. Sigui quina sigui la via d'accés dels futurs participants, tant si s'adrecen al CNL més proper com si es donen d'alta en el programa mitjançant la web, sempre són els CNL de cada zona els que s'encarreguen de formar les parelles i fer-ne el seguiment, així com de fer créixer la xarxa d'entitats i establiments col·laboradors. És cert que els alumnes del CPNL són una font important de futurs aprenents i voluntaris; però, gràcies a la difusió que es fa del programa i la feina que es porta a terme en els diversos àmbits socials, cada vegada són més els participants del **VxL** que no provenen dels cursos de català.

D'altra banda, les persones que participen en el **VxL** tenen accés a moltes activitats complementàries, organitzades també des de cada CNL (sovint, en col·laboració amb entitats i establiments del territori). El tipus d'activitat que s'ofereix és molt variat: sortides culturals, presentacions de llibres, trobades gastronòmiques, obres de teatre, cant coral, caminades, assajos amb els castellers, recitals de poemes, activitats relacionades amb Sant Jordi, etc.

Els CNL també són els encarregats de difondre els materials de suport que serveixen per a proposar temes de conversa variats en les trobades de les parelles lingüístiques, com la col·lecció «Parlem tu i jo»i el material didàctic *Llegir per parlar, llegir per aprendre* que edita la DGPL en col·laboració amb el CPNL. Cal esmentar el material audiovisual que general el VxL,

com ara la sèrie *10 cites*, emesa per TV3 l'any 2009, que explica històries de parelles lingüístiques o també les nombroses col·laboracions que es fan a les emissores i les televisions locals d'arreu de Catalunya.

Una prova de l'èxit del programa és que el **VxL** ja s'ha exportat a altres territoris. Per exemple, s'ha adaptat per a fomentar l'ús del català al País Valencià, a les Illes Balears, a Andorra i a Perpinyà. També s'ha adaptat al foment d'ús d'altres llengües, com l'occità a l'Aran, el flamenc a Flandes (Bèlgica) i l'alemany i l'italià a la província autònoma de Bolzano (Itàlia). La DGPL ha assessorat i ha donat suport a aquests programes i, fins i tot, ha cedit, en el cas del País Valencià i la província de Bolzano, l'aplicació informàtica que s'utilitza per a la gestió de les parelles lingüístiques i l'explotació de dades.

En segon lloc, una altra clau de l'èxit del **VxL** és la flexibilitat que ofereix el fet que sigui un programa obert a qualsevol persona major d'edat. A l'hora de fer-se voluntari, no s'exigeix cap nivell concret de català ni cap acreditació. Només es demana que parli fluidament la llengua. En el cas dels aprenents, tampoc no cal que siguin alumnes dels cursos de català, sinó que el parlin una mica i l'entenguin. Un cop constituïda la parella lingüística (que es troba el dia de la setmana i l'hora que convenen tots dos per parlar en català del que vulguin), els aprenents entren en contacte amb el català col·loquial espontani que s'acaba convertint en la llengua de comunicació.

Els bons resultats d'aquest intercanvi es fan palesos en el fet que com més va més augmenten els casos de persones de procedències geogràfiques molt diverses que després d'un temps de fer d'aprenents fan el pas de convertir-se en voluntaris (més de 300 des del 2007). Aquest és el cas d'Ileana Belfiore, voluntària lingüística d'origen italià del CNL Vallès Occidental 3, que havia començat fent d'aprenenta al CNL de Sabadell. Que una persona que en un principi no parla català acabi fent de voluntària és un incentiu per a altres persones que comencen a parlar català. Així és com l'any 2014 Ileana Belfiore va rebre el Premi Pompeu Fabra a la incorporació a la comunitat lingüística catalana.

Finalment, un altre dels punts forts del **VxL** és la sensibilització per la llengua, ja que posa remei a un problema del qual sovint es queixen les persones que aprenen català: la facilitat dels catalanoparlants a l'hora d'abandonar el català davant un interlocutor que el parla amb dificultats. El **VxL** facilita, doncs, que els catalanoparlants no abandonin la seva llengua, perquè prenen consciència del valor cohesionador que té no fer-ho. D'altra banda, l'aprenent aconsegueix parlar fluidament el català en moments importants de la seva vida quotidiana com quan va a comprar, quan va a l'escola dels fills o quan participa en una entitat. Malgrat que el compromís inicial del programa és de deu hores de conversa, moltes parelles lingüístiques en fan fins a les trenta màximes permeses amb la mateixa persona i els aprenents acaben establint un lligam emocional que els permet de sentir-se plenament integrats en la societat que els ha acollit. I és aquest factor emocional el que va sorprendre més l'escriptor i professor Enric Larreula quan en una trobada de parelles lingüístiques a Cerdanyola del Vallès l'any 2007 va exclamar: «Arribeu a tanta gent perquè a aquestes persones els esteu omplint la vida.» ♦

Bibliografia

- Àngels Guerrero, Viqui Sanz, «"Voluntariat per la llengua". Un programa que creix», *Llengua i Ús*, núm. 40, 2007.
- Anna Gallego, Viqui Sanz, Montserrat Nadal i Sílvia Sanz, «Voluntariat per la llengua. Una història que va començar fa 10 anys», *Llengua i Ús*, núm. 54, 2014.
- Montse Barderi, Ileana Belfiore: «No hi ha cap llengua que sigui millor que una altra», *Núvol*, 2014.

Acte de celebració de les 100.000 parelles lingüístiques (26 de novembre del 2015)

Font de les imatges: www.vxl.cat

Aprenents de català a l'estranger
participen cada any en una estada lingüística a Barcelona

Conxa Planas

L'interès pel català és extraordinari! Les estades lingüístiques d'estiu organitzades per l'Institut Ramon Llull (IRL) i la Universitat de Barcelona (UB) ho demostren explícitament. L'Edifici Històric de la UB acull l'alumnat internacional al mateix Pati de Lletres, que adquireix un alt valor simbòlic, on havien impartit docència professors ja desapareguts com Badia i Margarit, Antoni Comas, Joan Solà... Molts d'aquests estudiants tenen un veritable interès filològic per la llengua catalana, no sols comunicatiu; alguns esdevindran traductors, com la xinesa o l'ucraïnès que es delien per traduir la Rodoreda. Cadascun, amb les seves motivacions i el seu aprenentatge, tornaran als seus països convertits en ambaixadors de la llengua i la cultura catalanes a l'exterior.

L'experiència és molt rica també per les complicitats entre els diferents professionals que hi participem: l'Àrea de Llengua de l'IRL, els Serveis Lingüístics de la UB, el Màster, i això és important perquè fa estructura de treball continuada en el temps.

Les estades lingüístiques són una mostra més de la política lingüística i de la política d'internacionalització de la UB, que de ben segur s'incrementarà en el futur. I cal tenir en compte que, en el marc dels programes d'intercanvi internacionals, l'IRL és i serà encara més un element de primer nivell per a la mobilitat d'entrada del sistema universitari català. Els cursos de preacolliment que els lectorats fan *in situ* a les universitats de l'exterior poden ser un trampolí magnífic per a garantir les competències lingüístiques inicials en llengua catalana de l'alumnat que fa un intercanvi Erasmus o similar. Un repte de futur que ens il·lusiona: tohom hi guanya! ♦

Passió per la llengua i el país

M. Rosa Bayà

Del 13 al 29 de juliol, l'Institut Ramon Llull, amb la col·laboració dels Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona (UB), va organitzar una nova edició de l'Estada Lingüística d'Estiu a Barcelona, adreçada a estudiants de català a l'estranger. Enguany hi van participar un total de 24 alumnes, procedents de Cuba, Alemanya, Espanya, Itàlia, Mèxic, la República Txeca, el Canadà, Colòmbia, el Regne Unit, Sèrbia i Israel. Tots ells havien cursat almenys 100 hores de català prèviament als seus països d'origen. «Aquests estudiants ja saben català, i fan aquesta estada per fer una immersió en llengua i cultura catalanes durant quinze dies», explica Elisenda Vilajoliu, tècnica dels Serveis Lingüístics de la UB. El que es pretén és que millorin els seus coneixements en llengua catalana, però també crear un fort vincle —si no existeix ja— amb la cultura i el país. «Pel contacte que tinc amb alguns d'ells quan marxen, penso que mai no perden aquest lligam: tots ells marxaran d'aquí havent fet del català part de la seva vida, i ho mantindran així», assegura l'Elisenda.

L'estada tenia un programa d'activitats bastant intens, que incloïa classes de llengua al matí combinades amb classes de cultura i grups de conversa, i a la tarda feien activitats culturals i de lleure i també trobades amb voluntaris lingüístics que són estudiants de la Universitat de Barcelona. Les raons d'aquests joves —i no tan joves— per a aprendre català són diverses. Alex Pösch, estudiant de lingüística al seu país, Alemanya, va començar a aprendre català i basc «per veure com funcionen altres gramàtiques». En el seu cas, la música ha estat clau en l'aprenentatge: «Em vaig enamorar de l'idioma anant a concerts. Sobretot m'agrada l'*indie* actual, principalment Mishima.»

La madrilenya Mar Rojo, que treballa al Congrés dels Diputats espanyol, té molts coneguts catalans, tant a la feina com en el seu cercle d'amistats. Cansada d'haver de preguntar «què ha dit?» cada vegada que sentia algú parlar en català, va decidir apuntar-se als cursos del Centre Cultural Blanquer-

na. Admet que cada cop li agrada més la llengua, la gent i la ciutat de Barcelona. «Els meus fills estan encantats que la seva mare parli català. Els fa molta gràcia», remarca.

Ben diferent és el cas del jove txec Jakub Sváb, que ara fa cinc anys va topar casualment amb un cartell a Praga on deia: «Vols estudiar català?» S'hi va inscriure sense tenir gairebé cap informació sobre la nostra llengua, i ara assegura que gràcies a l'idioma ha conegut «aquesta cultura fantàstica». El jove Isaías Santiago Maqueda, apassionat de les llengües romàniques, va descobrir uns cursos gratuïts de català a la Universitat de Guadalajara (Mèxic), on estudiava, i no s'ho va pensar dues vegades: «El castellà és la meva llengua materna, i a Mèxic sempre trobes opcions per a fer classes de portuguès, italià o francès, però mai de català. Quan vaig veure que hi havia aquesta oportunitat, la vaig aprofitar», explica. «Ja fa un any i mig que aprenc català, i quan vaig veure que podia venir a Barcelona a fer una estada, vaig sol·licitar plaça de seguida», admet.

Tots els estudiants recomanen l'experiència: «Recomanaria l'estada al cent per cent: la gent és molt amable i el contacte és molt proper», assegura l'Isaías. El colombià Andrés Fontecha, que havia fet classes de català amb la comunitat catalana de Bogotà abans de venir a Barcelona, coincideix amb ell: «Estic molt content del tracte que teniu tots amb nosaltres. El contacte és molt proper. Si tingués l'oportunitat de venir a fer filologia catalana, vindria sense pensar-m'ho.»

De fet, hi ha estudiants que repeteixen l'experiència. O l'alternen amb el Campus Universitari de la Llengua Catalana, també impulsat per l'Institut Ramon Llull amb la col·laboració del Govern d'Andorra. «Molts estudiants volen acudir al campus després d'haver fet l'estada, i viceversa», aclareix Elisenda Vilajoliu. I és que la llengua catalana cada cop seduеix més joves d'arreu del món, que no dubten a dedicar part de les seves vacances a acostar-se a la nostra cultura i enamorar-se'n.

Més informació sobre aquesta oferta formativa per a estudiants de català estrangers:

- Estada Lingüística d'Estiu a Barcelona, http://www.llull.cat/catala/aprendre_catala/estades_linguistiques_estiu.cfm
- Campus Universitari de la Llengua Catalana, http://www.llull.cat/catala/aprendre_catala/estades_linguistiques_campus.cfm ♦

Taller sobre la Nova Cançó

M. Rosa Bayà

Entre les activitats culturals que es fan durant l'Estada Lingüística d'Estiu a Barcelona destaca el taller sobre la Nova Cançó, una de les propostes que té més bona acollença. La sessió consisteix en una explicació històrica sobre la dictadura franquista i la repressió a partir del moviment de la Nova Cançó, un fenomen que es pot vincular també amb altres moviments similars que van sorgir en diversos llocs del món. «Té bastant èxit, perquè canten, hi ha història i música alhora», explica el cantautor Jordi Montáñez, que fa aquest taller des de l'any 2011 no solament als alumnes de l'estada sinó també a estudiants internacionals Erasmus o a estudiants de la borsa d'intercanvi lingüístic de la UB. En una ocasió, fins i tot va portar el taller a Hongria, a petició del lectorat de català de la Universitat de Budapest.

Els alumnes de l'estada d'estiu tenen molt nivell: «Tots coneixen *L'estaca*, o gairebé tots, i la majoria coneixen també el moviment de la Nova Cançó», explica Vilajoliu. Així, quan el músic canta cançons, ells les segueixen i les comenten: què pot ser l'estaca, a què diu «no» la gallineta... «Parlem dels músics, de les cançons i de les metàfores, i si al final hi ha temps també parlem del panorama actual de la cançó als Països Catalans», diu Montáñez. De fet, hi ha estudiants que s'han enganxat al català per la música: Mishima, Obrint Pas, etc. «Aquests estudiants són consumidors de cultura catalana», aclareix Vilajoliu, que també assegura que tots ells coneixen la situació política a casa nostra: «En saben molt. Molts simpatitzen amb l'independentisme. Són amants de la llengua, i normalment una cosa porta l'altra. No en parlem directament però és un tema recurrent. També en les parelles lingüístiques, o quan es visita el Parlament. Parlem de tot el que passa ara i aquí, i els moviments socials i nacionals són una cosa que passa ara i aquí. És molt divertit saber què en pensen», comenta.

L'intercanvi de coneixements amb els estudiants també ha permès a Montáñez de reflexionar sobre el que explica al taller i incorporar-hi nous punts de vista. Va ser justament un alumne de l'estada qui el va fer adonar que Raimon dins la Nova Cançó recorda els *punks* dels anys setanta. «Raimon —explica Montáñez— té la particularitat que és qui menys tècnica vocal i instrumental tenia: rascava la guitarra i cantava cridant. I això transmetia una força, un crit de ràbia, que simbolitzava tota la resistència contra el franquisme», afirma. En els tallers explica als estudiants que el fet que Raimon cantés bé o malament no importava, perquè la gent el que volia era aquest crit de ràbia. D'aquí que un cop un alumne li fes notar la similitud entre el cantautor de Xàtiva i els *punks* dels anys setanta: «Jo en cap moment no ho havia pensat, però és veritat. Raimon representa el moviment *punk* dins la Nova Cançó», diu rient. «Feia tres acords —continua—, rascava la guitarra i el que importava era la idea més enllà de les formes de la cançó, igual que passava amb The Ramones.» «Això em va agradar molt i ho faig servir com a anècdota perquè s'entengui què significa Raimon dins la Nova Cançó.» L'actitud, el missatge i el que simbolitza és el que compta; tota la resta és secundari. «Va ser molt divertit i em va servir per a reflexionar sobre allò que estava explicant», conclou el músic. ♦

Moments de l'actuació
Autor: Josep Maria Rué

El Correllengua: 20 anys de llengua, cultura i llibertat

Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana, CAL

Un any més —i ja són vint— el Correllengua torna per escampar la Flama de la Llengua a tots els racons de la nació. Aquesta és la mobilització lingüística més important del país, que aglutina un ventall molt ampli d'actes i esdeveniments reivindicatius en suport de la llengua catalana des d'una aposta lúdica, festiva, participativa i transversal.

La Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana, la CAL, és una de les principals entitats impulsores del moviment, especialment al Principat i, juntament amb les organitzacions nordcatalanes, a la Catalunya del Nord. Gràcies al suport de la CAL, cada any se celebren centenars d'actes arreu de les terres de parla catalana que mobilitzen desenes de milers de persones.

A cada ciutat, poble, vila i barri, els actes del Correllengua els impulsen nuclis territorials de la CAL o entitats i persones implicades en la defensa de la llengua de cada indret. Des de la CAL s'estableixen els eixos del moviment, es facilita la imatge i tot de materials per a omplir els actes de contingut. Tot plegat, amb l'objectiu de dotar el Correllengua d'unitat i cohesió territorial.

El Correllengua va sorgir l'any 1993 a l'illa de Mallorca, inspirat en la Korrika del País Basc, amb la finalitat de demostrar la vitalitat de la llengua catalana i fomentar-ne l'ús social. En 1995 es comença a fer al País Valencià i a partir de 1996 la CAL agafa el compromís de portar-lo a la resta dels territoris de parla catalana.

Cada any el moviment ret homenatge a una figura representativa de la nostra llengua i cultura. Enguany, els actes del Correllengua giren entorn de l'escriptora i periodista Montserrat Roig. Els motius per a recordar Roig són ben coneguts: el fet que enguany es compleix el vint-i-cinquè aniversari de la seva pèrdua, la seva indubtable vàlua literària, la ferotge defensa que féu de la igualtat de la dona, el profund sentit crític del periodisme, la denúncia dels horrors del nazisme i la ferma defensa de la llengua catalana fan que esdevingui un personatge únic. I en aquest record també hi participen altres entitats que ofereixen un reguitzell d'activitats d'homenatge i de divulgació del llegat de Roig, com l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya (ADPC), l'Associació Lectura Fàcil o l'Amical de Ravensbrück.

El Correllengua 2016 també es proposa de continuar estrenyent el lligam amb el món de l'escola. L'any passat la CAL ja va fer un esforç per adaptar continguts i recursos a la realitat educativa i trentados centres del Principat van programar activitats de promoció del Correllengua. Enguany s'ha reforçat aquest compromís: molts centres educatius del país ja s'han afegit al moviment durant el darrer curs i en el primer trimestre del curs 2016-2017 se n'hi afegiran molts més. Es tracta d'un conjunt d'activitats lingüístiques adaptades a cada tram educatiu que es posen a l'abast dels mestres perquè treballin l'estima per la llengua a les aules mitjançant un ventall de propostes molt variades. Poden trobar-s'hi des de jocs i contes per als més menuts, fins a xerrades, exposicions, treballs de recerca i debats per als més grans. A més de potenciar la conscienciació lingüística, aquestes activitats també tenen per objectiu acostar als infants i als joves la figura i l'obra de Montserrat Roig.

La vintena edició del Correllengua va començar a caminar el 9 de juliol i en total enguany recorrerà més de 150 indrets del Principat i de la Catalunya del Nord fins al 5 de novembre, data en què es clourà a Perpinyà coincidint amb els actes de commemoració de la signatura del Tractat dels Pirineus. Durant aquest període —especialment els mesos de setembre i octubre—, la Flama de la Llengua s'escamparà arreu per defensar la llengua, la cultura i la llibertat del poble català. Per a seguir l'actualitat del moviment, consultar els indrets per on passa i les activitats programades, podeu visitar el web de la CAL: www.cal.cat Bon Correllengua! ♦

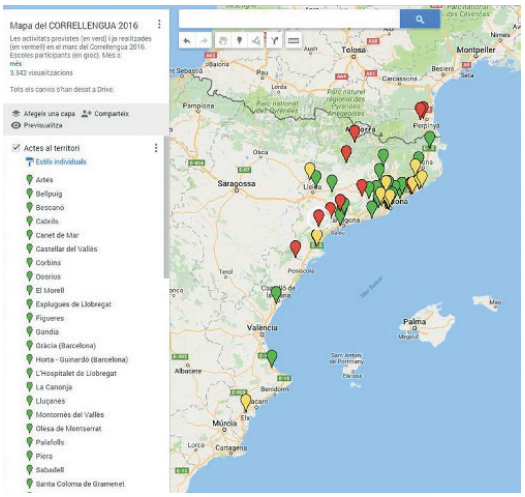

Mapa del recorregut del Correllengua

Entre el centralisme i l'autonomia: les actituds lingüístiques dels estudiants universitaris

Raquel Casesnoves i Josep-Àngel Mas

Introducció: la recerca sobre les actituds lingüístiques

La recerca internacional sobre actituds lingüístiques ha tingut i té un camp d'estudi preferent clar: les actituds dels parlants de varietats lingüístiques (llengües o dialectes) dominades per una altra envers la varietat pròpia i la dominant. Els estudis pioners sobre les actituds dels parlants de francès quebequès abasten aquest camp doble: n'hi ha sobre les actituds envers aquesta varietat i la llengua anglesa amb què conviuen i també sobre la varietat pròpia de la llengua francesa i l'estàndard europeu d'aquesta.

Pel que fa a l'àmbit lingüístic de la llengua catalana, es pot dir que la recerca s'insereix de ple en aquesta panoràmica internacional. D'una banda, hi ha estudis que comparen les actituds de catalanoparlants de diversos indrets sobre la llengua pròpia i sobre el castellà, i de l'altra, també trobem algunes recerques sobre les actituds de parlants de varietats perifèriques envers la varietat pròpia i envers el català central.

Nosaltres, però, pensàvem que també era molt interessant de conèixer les actituds dels parlants de la varietat central envers les altres. Si volem fer-nos una idea de la cohesió de la comunitat lingüística, o de la percepció que en tenen els parlants, no podem fixar-nos només en les actituds dels parlants de les varietats *perifèriques*. Però si el raonament semblava tan obvi, com és que la recerca en el camp de les actituds interdialectals s'ha ocupat quasi exclusivament de les actituds de la perifèria envers el centre? Vam veure que la teoria sobre les llengües pluricèntriques podria fornir-hi una explicació plausible.

La perspectiva pluricèntrica

Aquesta teoria parteix de la base que les llengües usades en més d'una nació tendiran a presentar una sèrie de característiques comunes quant a la variació lingüística. Així, l'estandardització d'aquestes llengües es pot descriure com un espai de tensió entre la voluntat de preservar els trets característics de la varietat pròpia i una postura més unificadora de la llengua estàndard.

Allò rellevant és que aquesta pugna transcendeix clarament els límits de la disquisició tècnica: les seves arrels són el debat ideològic sobre la identitat col·lectiva (nacional, regional) de les comunitats de parla que conformen la comunitat lingüística transnacional. A més, aquest debat es dóna en una situació de no equitat, atès que hi ha uns parlants que es troben legitimats per a exigir als altres determinats *sacrificis* en nom de la unitat lingüística en termes de renúncia a les variants distintives, renúncia per a la qual ells mateixos no se senten al·ludits. Això fa que en aquestes situacions es puguin distingir *varietats dominants* i *varietats no dominants*.

Les primeres tenen una posició privilegiada en la gestió de la normativa lingüística, en diversos sentits com el fet que hi ha més trets distintius de la varietat dominant en la normativa comuna que de les altres. D'altra banda, també les actituds dels parlants permeten distingir entre varietats dominants i no dominants. Per exemple, els parlants de les varietats dominants es veuen i són vistos com els custodis de la norma, mentre que les normes de les altres varietats es consideren desviades, massa flexibles, no estàndard, exòtiques, arcaiques o, també, els canvis i les innovacions en les varietats dominants són vistos com a evolució lingüística, mentre que el desenvolupament de les no dominants es veu com un perill per a la unitat de la llengua

El gruix dels parlants de la varietat dominant i les elits culturals de les no dominants es resisteixen a acceptar variants d'aquestes darreres com a part de la normativa, vinculant l'opció de la vindicació de les variants pròpies al secessionisme lingüístic i no al dret de decisió autònoma. Aquesta «hipersensibilitat» al perill de secessionisme lingüístic explica el panorama de la recerca internacional i autòctona sobre les actituds lingüístiques interdialectals presentat més amunt.

Potser encara cal subratllar que considerem sense embuts que el català és una llengua clarament pluricèntrica, atès que compleix quasi la totalitat de les característiques esmentades més amunt. Tanmateix, mentre que les característiques referides a la gestió de la normativa de les llengües pluricèntriques són fàcilment constatables —i encara caldria afegir-hi l'existència de més d'un centre codificador,

com són l'Institut d'Estudis Catalans i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua—, les de caire més actitudinal es constaten més aviat com a *percepcions* d'una realitat per demostrar. Es tracta d'un dèficit notable dels estudis sobre pluricentrisme que, d'alguna manera, el nostre treball té intenció de contribuir a pal·liar.

Hipòtesis

Per tant, vam decidir prendre els postulats de la perspectiva pluricèntrica com a base per a elaborar les hipòtesis de la nostra recerca sobre actituds interdialectals en la comunitat lingüística catalana. La hipòtesi general és que les valoracions de l'exovarietat són millors per part dels parlants de les varietats no dominants, valencià i balear, almenys en la dimensió de prestigi. En aquesta dimensió, cal esperar que els parlants de la varietat central mostrin una valoració sensiblement millor de l'endovarietat que de les altres.

Metodologia

Per a dur a terme la nostra recerca sobre actituds, vam utilitzar la tècnica del *matched-guise* o veus disfressades, combinada amb un qüestionari sociolingüístic. Pel que fa a les veus, vam recórrer a una parlant femenina i a un de masculí per a cadascuna de les varietats (central, valenciana i mallorquina), ja que la necessitat de tenir en compte el sexe del locutor, tot i que no sempre s'ha valorat en aquest tipus de recerca, ha quedat prou demostrada a hores d'ara. Això significa que els participants escoltaven dues veus en la seva varietat i dues en una d'aliena, que era el català central en el cas de valencians i mallorquins i el valencià en el cas dels barcelonins. La tria d'aquestes exovarietats té molt a veure amb el pluricentrisme de la llengua: el català central per la seva condició de varietat dominant i el valencià per ser la varietat que més ha qüestionat i qüestiona la preponderància del central en l'estandardització.

Les locucions, de prop d'un minut de durada, consistiren en la lectura d'un text d'un tema sense connotacions culturals ni polítiques, adaptat a les varietats de llengua estàndard del País València i de les Illes Balears. Després d'escoltar cada locució, els participants ompliren un test de reaccions subjectives amb tres tipus de preguntes: sobre l'origen que suposaven al locutor; sobre les característiques d'aquest quant a la solidaritat i el prestigi, preguntades indirectament per mitjà d'adjectius del tipus *divertit, obert* o *responsable, urbà*; per acabar, preguntàrem més directament si consideraven que el locutor podia ser un professor universitari, el seu cap, el seu amic i, finalment, si els agradaria que els seus fills parlessin com ell. El segon i el tercer bloc de preguntes, sempre en una escala tipus Likert de set nivells (de *totalment d'acord* a *totalment en desacord*).

Els participants en la nostra recerca van ser 606 estudiants universitaris de diferents especialitats, repartits en tres mostres independents: 221 de Barcelona, 189 de València i 196 de Palma. Entre les seves característiques, cal destacar la sobrerepresentació de catalanoparlants en les tres mostres en relació amb la població general de cada territori. Quant al posicionament ideològic, prop del 40% dels estudiants de cadascuna de les ciutats es posiciona a l'esquerra, entre el 10% i el 16% al centre-esquerra, al voltant d'un 20% oscil·la entre el centre i la dreta i, finalment, queden els que es consideren apolítics, que representen el 20%, el 27% i el 31% d'universitaris de les mostres de Barcelona, València i Palma respectivament. El posicionament identitari ens dóna una gradació de més a menys allunyament de l'espanyolitat que va de Barcelona (70%) a Palma (65%) i finalment a València (53%). D'altra banda, també són majoria els valencians (75%) i els illencs (71%) que no se senten catalans.

Resultats i conclusions

Com hem dit, la primera pregunta del test de reaccions subjectives es referia a l'origen assignat a la veu. Aquesta qüestió no se sol preguntar i, en el nostre cas, ha resultat ser cabdal, ja que ens ha permès d'interpretar millor alguns resultats i, fins i tot, anotar-ne algun de no previst. Perquè és el cas que hi ha hagut dues desviacions respecte de l'origen previsible: els enquestats de València han interpretat que el locutor home de l'endovarietat era parlant de l'exovarietat, mentre que els de Mallorca han interpretat que el locutor home de l'endovarietat no parlava l'estàndard propi sinó un registre més informal, amb connotacions de poc prestigi i ruralia, en ambdós casos a partir d'uns pocs trets lingüístics que ens passaren per alt. Si no haguéssim detectat això, alguns resultats no s'haurien interpretat de la mateixa manera.

És clar que això no afecta els entrevistats de Barcelona, que han identificat correctament tots els locutors. De fet, tampoc la distinció del sexe del locutor no sembla tenir-hi incidència, atès que la mostra de la Ciutat Comtal es caracteritza per mostrar un resultat bastant homogeni i concordant amb l'esperable en els parlants de varietats dominants de llengües pluricèntriques: valoren sistemàticament

millor l'endovarietat que l'exovarietat en totes les dimensions.

Els valencians, en canvi, mostren unes actituds més diverses, tot i que globalment es pot dir que prioritzen la varietat pròpia en la dimensió de la solidaritat i l'exògena en la del prestigi, cosa que és també típica de les varietats no dominants però *reivindicatives* de les llengües pluricèntriques. Curiosament, aquesta diversitat afecta molt poc la distinció de les veus femenina i masculina, tot i l'error assenyalat més amunt. Això ens fa pensar que la catalogació de la veu masculina s'ha d'entendre en relació amb les altres veus i s'ha de prendre més aviat com una marca de *menys valenciania* que no la femenina valenciana.

Els estudiants de la ciutat de Palma sí que valoren molt diferentment els locutors home i dona. Mostren una baixa consideració de la veu masculina de l'endovarietat, que, com s'ha dit, identificaren amb trets de col·loquialisme i ruralia. Això pot ser simptomàtic d'una postura favorable a l'estandardització i allunyada de qualsevol vel·leïtat antinormista, atès que no sols la dona endodialectal, identificada com a parlant de la varietat estàndard del mallorquí, aconsegueix sempre resultats més bons, sinó que també els locutors de la varietat estàndard central es valoren millor que el col·loquial autòcton.

Es tracta d'una interpretació sensiblement diferent de la que hauríem fet si no haguéssim tingut en compte el factor de la identificació de la veu: hauríem pensat que hi havia un component important de diglòssia interna o fins i tot d'autoodi en la valoració tan baixa del suposat endoestàndard en la veu masculina. Això cal combinar-ho amb una valoració globalment millor de la veu femenina endodialectal, sense que es puguin descriure diferències significatives entre els diversos grups.

En resum, ens hem trobat amb un esquema que concorda, a grans trets, amb les actituds postulades per als parlants de llengües pluricèntriques: una valoració clarament centralista i dominant per part dels parlants de la varietat central combinada amb una actitud més equilibrada per part de valencians i illencs, que, d'altra banda, no mostren cap rebuig envers la varietat central. Això fa pensar en una aposta per l'autonomia en la gestió de la normativització, d'una manera clarament diferenciada i allunyada de la secessió lingüística. El contrast entre les actituds de barcelonins d'una banda i els altres de l'altra, tenint en compte que és a Catalunya on la política lingüística s'ha desplegat amb més mitjans i més èxit, fa pensar que l'ítem actitudinal envers el conjunt de la llengua pròpia no s'ha treballat amb la mateixa intensitat. Les conseqüències d'aquest dèficit, amb la perspectiva del procés encetat a Catalunya, són encara imprevisibles. ♦

Raquel Casesnoves Ferrer, Universitat Pompeu Fabra

Josep-Àngel Mas Castells, Universitat Politècnica de València

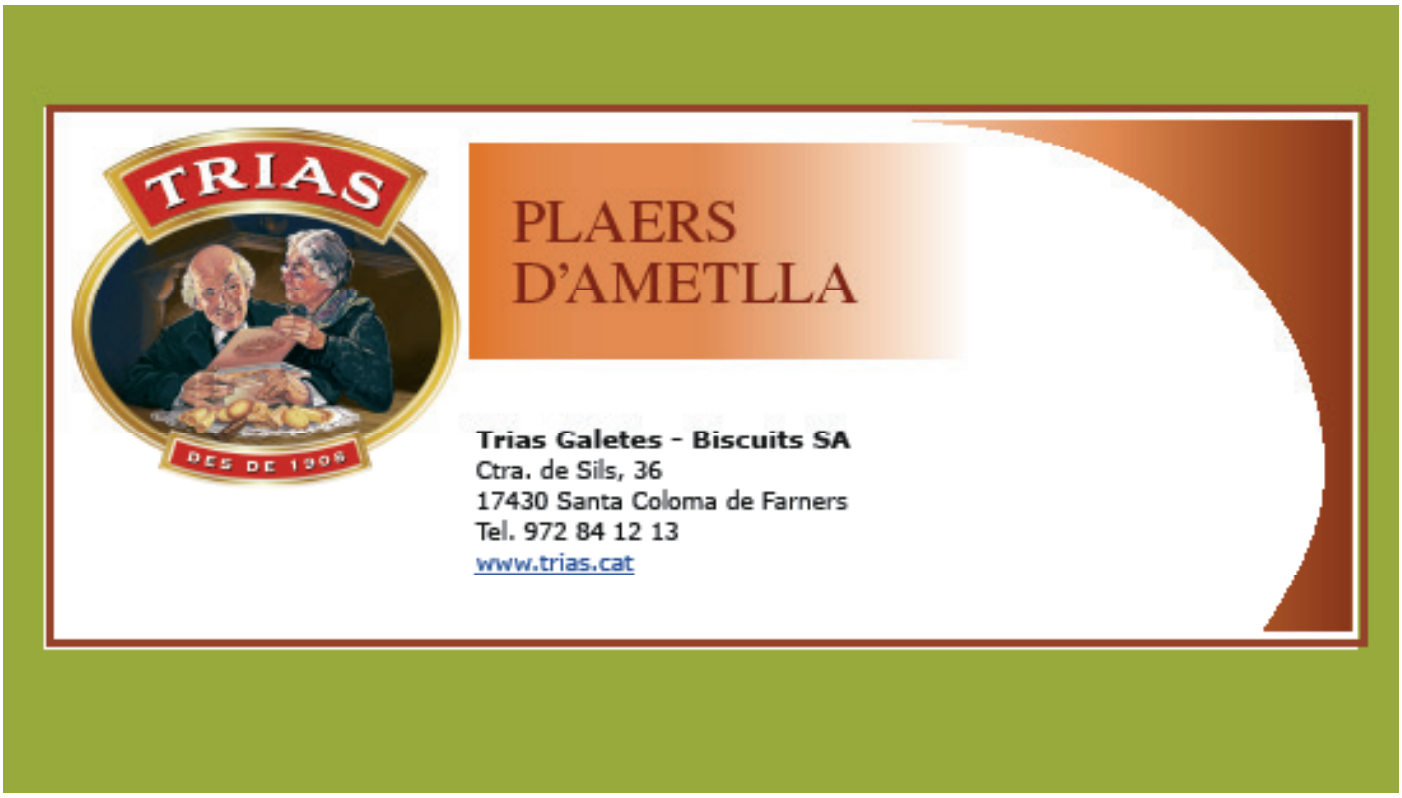

Més sobre el guionet (3)

Josep Ruaix i Vinyet

Prosseguim els articles que iniciàvem en el número 94 (I trimestre del 2016, pp. 26-27) d'aquesta revista i continuàvem en el número 95 (II trimestre del 2016, pp. 20-24), tractant ara dels adjectius compostos coordinats. Naturalment, convé de tenir present l'article diguem-ne bàsic, titulat «El problema del guionet» i publicat dins Llengua Nacional núm. 93 (IV trimestre del 2015, pp.19-28), article que és inclòs com a darrer capítol del nostre llibre *Estudis de llengua* (llibre que es preveu que surti publicat durant el mes de setembre d'enguany).

En primer lloc cal recordar que existeixen els mots anomenats *recompostos* (o compostos greco-llatins, compostos savis, compostos per confixació), entre els quals ara ens interessen els que s'han d'analitzar com a adjectius coordinats. Doncs bé, aquests recompostos, formats amb radicals greco-llatins, s'havien escrit (segons l'ús castellà i d'altres llengües) soldats (tipus *gastrointestinal, labiodental, aqüeoigni, dentilabial*); després s'escriviren, durant una sèrie d'anys, amb guionet, segons l'ús francès (tipus *gastro-intestinal, làbio-dental, àqüeo-igni, denti-labial*); i finalment, arran de les normes acadèmiques de l'any 1996, tornaren a escriure's soldats. Com ja hem dit en altres llocs, aquesta decisió acadèmica (referida als recompostos) és acceptable (si bé va sorprendre poc o molt) i no la discutim pas.

En canvi, existeixen uns adjectius *compostos pròpiament dits* que sempre i en totes les llengües del nostre àmbit cultural s'han escrit i s'escriuen amb guionet. Les normes acadèmiques de 1996 establiren que s'escrivissin, quan el primer component terminava en *o* o en *i*, soldats. Aqueixa norma, malauradament, provenia d'una confusió: la confusió entre els adjectius recompostos i els adjectius compostos pròpiament dits. Aquells pertanyen al lèxic de les ciències i es prenen (o es formen) directament del grec o del llatí (o, esporàdicament, del grec i del llatí). Aquests es prenen del llenguatge normal català, si bé fent-hi, en el primer component (o primers components, perquè poden ser més d'un) alguna modificació que doni a la seva terminació (alguns cops, també a tot el component) una fesomia grecitzant. Aquests adjectius compostos pròpiament dits s'escriuen, com hem dit, en totes les llengües del nostre àmbit cultural, amb guionet, per bé que hi ha alguns casos en què el primer component, si ha sofert canvis remarcables que el fan equivalent a un radical grec, pot escriure's soldat a l'adjectiu següent (suposant que només sigui un). És evident que en català també s'hauria de seguir aquesta norma universal. Altrament, ens separem de les altres llengües del nostre àmbit cultural i caiem en una sèrie d'inconvenients.

Ara veurem una colla d'exemples, recollits des de la promulgació de les noves normes de la Secció Filològica (SF) de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), distribuint-los segons algunes particularitats i fent-hi alguns comentaris. Dels exemples que hem trobat escrits correctament (segons el nostre criteri, és clar) en donem la font; dels altres, no.

Adjectius coordinats contraposats

En el primer grup d'exemples veurem adjectius compostos coordinats pròpiament dits que es contraposen, és a dir, que mostren una clara oposició entre ells. Òbviament, s'han d'escriure, amb més raó que mai, amb guionet, perquè altrament desapareix la contraposició i se suggereix una unió que de cap manera no existeix. La majoria són gentilicis. Exemples:

1) *La cimera* ***israeliano-palestina*** *de Sharm el Sheikh aposta per la pau* (noteu que es tracta d'una reunió entre dos països enfrontats bèl·licament: Israel i Palestina; és confusionari escriure «israelianopalestina», perquè aquesta grafia connota una unió que és ben lluny de la realitat; notem de passada que l'adjectiu català *israelià -ana* adopta la terminació culta *israeliano*, però el segon adjectiu, *palestí -ina*, és plenament català; si l'ordre fos invers, passaria el mateix però amb l'ordre contrari: *palestino-israeliana*).

2) *Els EUA irriten la Xina aprovant la venda d'armament a Taiwan. Les autoritats de Pequín es mostren desafiants i adverteixen que tindrà «greus conseqüències» en unes relacions* ***sino-americanes*** *ja prou tenses* (*Avui*, 25-4-2001, p. 6) / *El camí de les relacions* ***sino-americanes*** (ib., 7-5-2001, p. 8; noteu també la contraposició entre la Xina i els EUA; observem com fóra d'aberrant escriure «sinoamericanes»; noteu encara que el primer element adopta la forma llatinitzant *sino*, però el segon element manté la forma plenament catalana; així, si l'ordre fos invers, hom diria *americano-xineses*).

3) *relacions* ***russo-xineses*** (noteu la contraposició entre Rússia i la Xina; noteu també que el segon element conserva la forma típicament catalana de l'adjectiu referent a la Xina; si l'ordre fos invers, diria *sino-russes*)

4) *La polèmica línia elèctrica de Bescanó torpedina la cimera* ***hispano-francesa*** (*Avui*, 19-5-2005, p. 1; si l'ordre fos invers, diria *franco-espanyola*).

5) *relacions* ***cristiano-marxistes*** (noteu la contraposició entre cristià i marxista)

6) *la interacció cultural* ***àrabo-cristiana*** (noteu la contraposició entre àrab i cristià)

7) *Cal usar el capital financer per a acords* ***público-privats*** (*Avui*, 8-5-2006, p. 17; noteu la contraposició entre públic i privat).

Adjectius coordinats en què convé mantenir la distinció

En segon lloc, vegem adjectius compostos coordinats en què, malgrat no haver-hi potser una contraposició tan clara com en els exemples del grup anterior, convé de mantenir la distinció entre ells; equivalen a una coordinació copulativa amb la conjunció *i*; la gran majoria són gentilicis. Si hom escriu soldats aquests adjectius, suggereix, en comptes de la distinció entre ells, una unió, una confusió. Exemples:

1) *Quietud en la cimera Espanya-França … El president francès … A la tarda, un cop acabada la cimera* ***hispano-francesa****, també va tenir l'oportunitat de visitar les pintures rupestres de la cova d'Altamira / … després de la cimera* ***franco-espanyola*** *que es va celebrar ahir a Santander* (*Avui*, 24-5-2000, p. 22) (Noteu com els adjectius coordinats es corresponen amb substantius també coordinats [*Espanya-França = Espanya i França*; *hispano-francesa = espanyola i francesa*; *franco-espanyola = francesa i espanyola.*]

2) *Alstom lliga el futur de la fàbrica catalana a les llançadores del TGV. La firma* ***franco-britànica*** *ha registrat una caiguda de guanys l'últim exercici* (*Avui*, 16-5-2001, p. 35; els adjectius *franco* i *britànica* corresponen a dos països distints: França i Gran Bretanya).

3) *les esglésies* ***visigòtico-romàniques*** *de Sant Pere, Santa Maria i Sant Miquel* (escriure «visigoticoromàniques» té l'inconvenient de no distingir entre dos estils [el visigòtic i el romànic], a més de perdre's l'accent gràfic del component *visigòtico* i ocasionar la combinació *coro*, que pot emmenar una pronúnicia errònia)

4) *Primera reunió conjunta* ***hispano-llatinoamericana*** *de cirurgians oculars* (*Avui*, 14-5-2003, p. 31).

5) *les tropes* ***anglo-americanes*** (*Avui*, 26-3-2003) / *la coalició* ***anglo-nord-americana*** (*Regió 7*, 2-4-2003, p. 23; noteu que el segon component conté un altre guionet)

6) *El futur de l'eix* ***franco-alemany****, garantit amb el nou govern* (*Avui*, 24-11-2005, p. 12; noteu que la idea d'eix demana la distinció entre dos pols, cosa que es perd si hom escriu «francoalemany»).

7) *Avui hem pujat al port de Salau, per participar en la magna diada de germanor* ***occitano-catalana*** *que organitza Garriga-Trullols* (Albert Jané, *Els dies i els llocs*, p. 52) / *… la llista dels emperadors del Sacre Imperi* ***Romano-Germànic*** *…* (ib., p. 190; noteu que, suprimint el guionet, caldria suprimir també la majúscula inicial del segon component).

8) *Els dies 23-25 de febrer es va celebrar a Tubinga el 20è Col·loqui* ***Germano-Català*** *de llengua i literatura …* (Joan Solà, dins *Avui*, 15-3-2006).

9) *Cada dia és més evident que el tòpic de la historiografia espanyola, segons el qual aquella derrota militar dels països de l'antiga Corona* ***catalano-aragonesa*** *fou un pas —dolorós, ho admeten— cap a la modernització i el progrés, és tendenciós i fals* (Francesc Vallverdú, dins *Butlletí* de la Fundació Congrés de Cultura Catalana, núm. 26, any 2006, pp. 6-7).

10) *Connexió Argan, una coproducció musical* ***catalano-marroquina*** (*Avui*, 26-5-2005, p. 49).

11) *l'Associació* ***Catalano-Lituana*** (*Butlletí* de la Fundació Congrés de Cultura Catalana, núm. 26, any 2006, p. 13)

12) *Celebrat a Israel el primer congrés* ***hispano-israelià*** *d'escriptors, editors i traductors amb participació d'una delegació catalana* (*Avui*, 23-5-2006, p. 40).

13) *Ofensiva* ***euro-americana*** *per rebaixar la tensió amb Putin* (*Avui*, 15-5-2007, p. 20; noteu la reducció de l'adjectiu *europeu -ea* a *euro*).

14) *l'Exposició* ***Hispano-Francesa*** *de Saragossa l'any 1908* (J. Folch i Torres, *Resum de la història general de l'art*, vol. II, p. 232; noteu novament que el segon element del compost comença amb majúscula).

15) *El Gobierno niega cualquier papel en el rescate de un empresario* ***hispano-iraquí*** (*La Vanguardia*, 18-3-2005; cas curiós, en castellà; es refereix a un iraquià casat amb una espanyola, que té nacionalitat i passaport espanyols i que resideix a Espanya des de fa trenta anys; si hom escrivís «hispanoiraquí» voldria dir 'iraquià d'origen espanyol', com *hispanoamericà* vol dir 'americà d'origen espanyol').

16) *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Ceret (Vallespir) … L'Institut* ***Franco-Català*** *Transfronterer (IFCT) de la Universitat de Perpinyà …* (d'una circular de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, rebuda per internet 28-9-2015).

Adjectius que coordinen coses distintes

En tercer lloc (si bé és un cas semblant al de l'apartat anterior), vegem adjectius coordinats en què clarament s'agrupen coses distintes. Es tracta d'unes estructures molt productives i, per tant, molt nombroses, que equivalen a una coordinació copulativa amb la conjunció *i*. Entre aquests, veurem exemples de més de dos adjectius, cas en què, si més no per sentit estètic i pràctic, no convé d'escriure soldats els components, ja que produeixen mots massa llargs i poc comprensibles. Exemples classificats primerament pel nombre de components i, dins aquest nombre, per ordre alfabètic del primer component; hi posem també alguns casos especials:

[dos components]

1) *El conseller d'Universitats, Carles Solà, els va explicar la situació* ***acadèmico-política*** *universitària …* (Joan Solà, dins *Avui*, 8-9-2005; noteu que, si hom escriu «academicopolítica», es perd l'accent gràfic del primer component).

2) *Una altra de les entitats del món* ***cívico-cultural*** *més destacades en la normalització social del català ha estat Acció Cultural del País Valencià / a l'inici d'un bon moviment* ***cívico-cultural*** (noteu que, si hom escriu «civicocultural», es perd l'accent gràfic del primer component).

3) *comportament* ***cívico-polític***

4) *La civilització* ***creto-micènica*** (Sagarra, *El perfum dels dies*, ed. Garolera, p. 52).

5) *La formació global dels candidats al sacerdoci es troba avui en les escoles* ***eclesiàstico-monacals*** *(*kirchlich-klösterliche Schulen*), en les quals es pren seriosament la pura doctrina, el sermó de la muntanya i el culte* (noteu que, si hom escriu «eclesiasticomonacals», es distancia de la matriu alemanya citada, que duu guionet, malgrat ser precisament l'alemany una llengua que conté molts compostos aglutinats; de passada, es perd l'accent gràfic del primer component).

6) *Òrgans* ***econòmico-administratius*** (noteu que, si hom escriu «economicoadministratius», es perd l'accent gràfic del primer component).

7) *Ercros crea el càrrec de director general* ***econòmico-financer*** (*Avui*, 4-10-2005, p. 23).

8) *Per una oficina de dades* ***econòmico-territorials****.*

9) *L'episodi* ***èpico-ridícul*** *de l'illot de Perejil …* (*Avui*, 2-11-2002, p. 32; noteu que, si hom escriu «epicoridícul», es perd l'accent gràfic del primer component i es dificulta la lectura de la erra).

10) *Beate Uhse, de 81 anys, pionera en el sector* ***eròtico-pornogràfic*** (noteu que eròtic i pornogràfic són conceptes diferents).

11) *Sessió* ***filosòfico-teològica*** *a càrrec de …* (d'una invitació a uns actes, Barcelona, nov. 2004; noteu que, si hom escriu «filosoficoteològica», es perd l'accent gràfic del primer component).

12) *L'organisme funciona a base de forces* ***físico-químiques*** *que són materials, com el menjar, com una màquina, però aquestes forces obeeixen unes lleis dirigides no se sap per què ni per qui, i això vol dir que hi ha alguna cosa immaterial, en el fons* (*Avui*, 16-11-2005, supl. «Cultura», p. 4; noteu que, si hom escriu «fisicoquímiques», es perd l'accent gràfic del primer component).

13) *simplificacions fonètiques i* ***fonètico-sintàctiques*** (noteu que, si hom escriu «foneticosintàctiques», es perd l'accent gràfic del primer component i es dificulta la lectura de la essa inicial de *sintàctiques*)

14) *L'excursionisme en el nostre país ha tingut sempre un interès sentimental* ***històrico-arqueològic****, un interès esportiu o simplement un interès d'anar a menjar un bon arròs o una rutilant botifarra a les graelles* (Sagarra, OC 10, ed. Garolera, p. 115; noteu que, si hom escriu «historicoarqueològic», es perd l'accent gràfic del primer component).

15) *El Premi Internacional Ramon Llull té per objecte reconèixer la tasca de persones i institucions que pels seus estudis o per les seves activitats de promoció han contribuït a la difusió de la llengua i la realitat* ***històrico-culturals*** *catalanes o a la defensa de les cultures i nacions sense estat* (*Butlletí* de la Fundació Congrés de Cultura Catalana, núm. 26, any 2006, p. 8).

16) *L'església parroquial de Santa Creu de Palma. Guia* ***històrico-descriptiva*** (ATCA, 2004-2005, p. 627, títol d'un llibre).

17) *… un teatre d'aparença* ***històrico-llegendària*** *…* (Sagarra, OC 15, ed. Garolera, p. IX).

18) *En el volum destaquen els poemes de tema* ***històrico-patriòtic*** *…* (Verdaguer, *Pàtria*, ed. Garolera, p. 10).

19) *l'època* ***ibero-romana*** (noteu que, sense guionet, tindríem el nexe *roro*, de difícil lectura)

20) *La instància* ***jurídico-esportiva*** *dóna deu dies als clubs impugnats per aportar «proves» de la seva protesta* (*Avui*, 23-3-2005, p. 49; noteu que, si hom escriu «juridicoesportiva», es perd l'accent gràfic del primer component; noteu de passada que havia de dir *per a aportar*).

21) *Perquè els canvis s'han fet bàsicament per evitar futurs conflictes* ***jurídico-polítics*** (*Avui*, 16-6-2006, p. 5).

Nova Casa Editorial

Nova Casa Editorial és una exitosa editorial catalana amb dos anys de vida i una enriquidora trajectòria. Apostem per l'expansió, publiquem obres d'interès i qualitat, estem compromesos amb el llibre digital, les institucions del territori i també la promoció de la llengua i la cultura catalanes, impulsem nous autors, som una editorial transparent i responsable i acompanyem els nostres autors en el procés creatiu que tota obra i autor necessiten, adaptant-nos al seu ritme.

OFERTA ESPECIAL PER ALS LECTORS DE LLENGUA NACIONAL

Tots els nostres títols en català amb un 5% de descompte i tramesa gratuïta*

UN CAMÍ FRÀGIL, Antònia Galceran
L'extraordinària autobiografia d'una nena que va viure la guerra i l'exili.

EXPERIÈNCIES DE VIATGE, AA.DD.
Primer recull de narrative de viatges en català.
Amb 51 relats de 44 autors i fotografies a tot color.

JO, ALMOGÀVER, Xavier Royo
Els guerrers ferotges de Roger de Flor encapçalen la gran Venjança Catalana.

CONTES DE LA RUTA DE LA SEDA, Eduard Balsebre
Contes i llegendes que han encisat adults i infants amb delicats dibuixos a color dels països d'Orient.

***Consulta tots els títols en català al nostre web: www.novacasaeditorial.com i en el moment de comprar-los introdueix el CODI DE DESCOMPTE LLENGUA.**

22) *intercanvi* ***lingüístico-convivencial*** (*Butlletí Col·legi Doctors…*, estiu 1996, p. 22; noteu que, si hom escriu «lingüisticoconvivencial», es perd l'accent gràfic del primer component i, a més, s'origina el nexe *coco*)

23) *… els reptes* ***lingüístico-identitaris*** *…*

24) *… poema* ***lírico-dramàtic*** *…* (Sagarra, OC 15, ed. Garolera, p. XII; noteu que, si hom escriu «liricodramàtic», es perd l'accent gràfic del primer component).

25) *… el vessant* ***literàrio-ideològic*** … (noteu que, si hom escriu «literarioideològic», es perd l'accent gràfic del primer component i es produeix l'estrany nexe *ioi*).

26) *Un any ple d'activitats* ***lúdico-festives*** (anunci dins *Faristol*, I trim. 2006; noteu que, si hom escriu «ludicofestives», es perd l'accent gràfic del primer component).

27) *Moltes instal·lacions* ***lúdico-turístiques*** *…* (A. Jané, *Els dies i els llocs*, p. 158).

28) *Aprofitant que la crisi de Perejil sembla haver-se refredat, caldria estudiar la proposta de convertir aquest illot, i les aigües que l'envolten, en un parc natural. L'àrea* ***marítimo-terrestre*** *en litigi podria ser administrada i protegida per un patronat format, a parts iguals, per membres de la comunitat científica del Marroc i d'Espanya* (*Avui*, 2-11-2002, p. 32) / *El Baix Empordà tindrà un nou parc natural* ***marítimo-terrestre*** (*Avui*, 6-3-2004, p. 37; noteu que, si hom escriu «maritimoterrestre», es perd l'accent gràfic del primer component).

29) *El control i el seguiment* ***mèdico-esportiu*** *i de salut dels practicants de l'activitat física i esportiva* (noteu que, si hom escriu «medicoesportiu», es perd l'accent gràfic del primer component).

30) *… «Serra d'Or»,* ***monàstico-progressista*** *…* (noteu que, si hom escriu «monasticoprogressista», es perd l'accent gràfic del primer component).

31) *… les potències* ***nazi-feixistes*** … (*Rev. de Catalunya*, oct. 2000, p. 35; noteu que el primer component, encara que acabi en *i*, no és pas greco-llatí).

32) *Enllaç* ***pictòrico-literari*** (noteu que, si hom escriu «pictoricoliterari», es perd l'accent gràfic del primer component).

33) *El món de la cultura va dedicar ahir al vespre un emocionant espectacle* ***poètico-musical*** *al poeta Josep Palau i Fabre en reconeixement de tota una vida al servei de l'art i les paraules* (*Avui*, 4-5-2005, p. 1; noteu que, si hom escriu «poeticomusical», es perd l'accent gràfic del primer component).

34) *… activitats* ***poètico-religioses*** *…* (noteu que, si hom escriu «poeticoreligioses», es perd l'accent gràfic del primer component i es dificulta la lectura de la erra).

35) *En canvi, les experiències* ***poètico-teatrals*** *de Cocteau …* (Sagarra, OC 15, ed. Garolera, p. IX).

36) *… suport* ***político-administratiu*** *…* (noteu que, si hom escriu «politicoadministratiu», es perd l'accent gràfic del primer component; recordem, de passada, que l'anglès posa guionet en aquests adjectius coordinats: *politico-artistic movement* [*Catalonia Today*, 28-10-2004, p. 9]).

37) *… el seu paper* ***político-cultural*** *… / Lloros* ***político-culturals*** *…* (noteu que sí que es justifica l'escriptura aglutinada en un cas com el següent: *Tot al contrari: als Estats Units d'Amèrica ja veiem com va la combinació* ***politicoreligiosa****, sense guionet perquè són una i la mateixa cosa* [Joan F. Mira, dins *Avui*, 13-1-2007, p. 22]).

38) *… funció* ***político-simbòlica*** *…* (*Ideologia i conflicte lingüístic*, p. 159; noteu que, si hom escriu «politicosimbòlica», a més de perdre's l'accent gràfic del primer component, es dificulta la lectura de la essa).

39) *… la brigada* ***político-social*** *…* (Josep Vallverdú, dins *La Vang.*, 10-9-1999) / *Televisió de Catalunya entrevista aquest vespre el president de la Generalitat de Catalunya amb la intenció de comentar fets de l'actualitat* ***político-social****, com ara la crisi del 3 per cent i l'assaig de moció de censura que es va presentar la setmana passada* (*Avui*, 15-3-2005, p. 66).

40) *En vida, Arnau de Vilanova fou una persona controvertida: tenia bons amics, però també poderosos adversaris. Les seves tesis* ***profètico-apocalíptiques*** *encengueren una polèmica que no s'apagà fins molt temps després* (noteu que, si hom escriu «profeticoapocalíptiques», es perd l'accent gràfic del primer component).

41) *Aquesta era l'Apamea que el matrimoni Smith anava a veure, atret per quatre pedres recentment redreçades, però també pels espectres de Septimi Sever, de Júlia Domna i de totes les Júlies de la família* ***règio-sacerdotal*** *d'Emesa* (noteu que, si hom escriu «regiosacerdotal», es dificulta la lectura per diversos motius).

42) *Els poetes de l'exili en una obra* ***simfònico-coral*** (*Avui*, 7-7-2004, p. 46; noteu que, si hom escriu «simfonicocoral», es perd l'accent del primer component i es produeix el nexe *coco*, de difícil lectura).

43) *Jornada* ***tècnico-professional*** (noteu que, si hom escriu «tecnicoprofessional», es perd l'accent gràfic del primer component).

44) *Reflexió* ***teològico-antropològica*** *sobre …* (d'una invitació a uns actes, Barcelona, nov. 2004; noteu que, si hom escriu «teologicoantropològica», es perd l'accent gràfic del primer component).

45) *Sessió* ***teològico-pastoral*** *a càrrec de …* (d'una invitació a uns actes, Barcelona, nov. 2004; recordem que llengües com el llatí escriuen els adjectius compostos coordinats amb guionet, com en el títol de l'obra de Spinoza *Tractatus theologico-politicus*).

46) *… experiències* ***turístico-lingüístiques*** *…* (noteu, una vegada més, que, si hom escriu «turisticolingüístiques», es perd l'accent gràfic del primer component).

[casos especials de dos components]

47) *El text adverteix del perill de reduir el procés de la concepció i de l'infantament a una interpretació exclusivament* ***bio-fisiològica*** *de la dona i de la maternitat…* (aquest cas és especial perquè el primer component és un escurçament de *biològico-*, és a dir, que el conjunt significa *biològica i fisiològica*; noteu de passada que altres llengües, com el llatí i el castellà, també ho fan així: *Index* ***bio-bibliographicus*** *CCRRPP Matris Dei Scholarum Piarum*, és a dir, *Índex biogràfic i bibliogràfic*, o bé *Rdmo. P. Tomás Viñas Sala, Sch. P. Esbozo* ***bio-bigliográfico***. Analecta Calasanctica, 1964 [citacions, ambdues, de J. Verdaguer, *Atlantis*, versió llatina de *L'Atlàntida*, per Tomàs Viñas]).

48) *Peterson s'esforçarà, encara com a teòleg protestant, per tal d'obtenir a la seva Església una autonomia dogmàticament i* ***jurídico-eclesiàsticament*** *fonamentada com la que, als seus ulls, l'Església catòlica ja posseïa* (d'un original per a una revista de teologia, oct. 2003; és un altre cas especial perquè, d'un compost de dos adjectius coordinats, en formem un adverbi derivat).

[tres components]

49) *… afirmacions* ***antropològico-ètico-jurídiques*** … (noteu que, si hom escriu «antropologicoeticojurídiques», en surt un compost molt difícil de llegir i estèticament desagradable).

50) *… estudis* ***bíblico-històrico-filosòfics*** *…* (d'un llibre d'història eclesiàstica).

51) *… l'Europa* ***científico-tècnico-productiva*** *…* (noteu com resulta d'estranya la grafia «cientificotecnicoproductiva»).

52) *… la seva posició* ***ètico-jurídico-política*** *…*

53) *… en clau* ***ètico-politico-social*** *…*

54) *Les institucions* ***jurídico-político-administratives*** *de l'Illa de Mallorca …*

55) *La mort d'un líder democràtic mai no genera aquest caos* ***político-econòmico-sentimental*** *que genera la mort dels dèspotes* (*Avui*, 11-11-2004, p. 23).

56) *La xarxa social de St. Vicenç dels Horts com a resposta a les necessitats* ***psico-sòcio-educatives*** *de l'alumnat d'ESO* (grafia millor que «psicosocioeducatives»; cf. aquest exemple del castellà: *aspectos* ***psico-socio-históricos***; és a dir, val més escriure *psico* i *socio* amb guionet quan integren un compost triple).

57) *… la síntesi carolíngia (****romano-germànico-celta****)* (Antoni M. Oriol Tataret, *Nació i magisteri pontifici*, p. 606).

58) *… qüestions* ***sòcio-político-lingüístiques*** *…*

[quatre components]

59) *… una qüestió* ***jurídico-político-econòmico-cultural*** *…*

60) *No és estrany que els seus dos grans poemes èpics, tan aparentment terrals, no directament religiosos sinó* ***mítico-històrico-geogràfico-literaris****, acabin de rendir-se a la intenció cristiana que els féu germinar …* (C. Forner, *Besllums*, p. 18).

Adjectius coordinats en què el primer element no acaba en o *ni en* i

Segons les normes acadèmiques de l'any 1996, els adjectius compostos coordinats en què el primer element no acaba en *o* ni en *i*, sí que han de dur guionet. Lògicament, quan tenim més de dos adjectius i algun d'aquests tampoc no té les terminacions esmentades, tot el compost s'ha d'escriure amb guionets. El fet és que els qui s'han acostumat a suprimir guionets en els adjectius compostos coordinats, a vegades els suprimeixen també en aquests casos no previstos per les normes. Posem exemples correctes d'aquest tipus de compostos, seguint el mateix ordre de l'apartat anterior:

[dos components]

1) *la civilització* ***agrícola-ramadera*** (és un error escriure «agricolaramadera»)

2) *… amb expressions* ***cultural-comunicatives*** *renovades …*

3) *D'aquestes dues orientacions, la proposta d'un model sociolingüístic de caràcter* ***estructural-funcionalista*** *apareix publicada el 1982 …*

4) *… de caràcter* ***liberal-conservador*** *…*

5) *… polítiques* ***liberal-democràtiques*** *…*

6) *… ideologia* ***nacionalista-nacionalista*** *…* (*Ideologia i conflicte lingüístic*, p. 136).
7) *Arenas aposta per un govern* ***popular-socialista*** *a Euskadi* (*Avui*, 5-2-2001, p. 10).
8) *… voluntat* ***racional-instrumental*** *…* (*Ideologia i conflicte lingüístic*, p. 155).
9) *Comptat i debatut, aquest tipus de recompte lingüístic serà en gran manera* ***referencial-semàntic*** *…*

[tres components]

10) *… una entitat* ***artístico-literària-musical*** *…* (Sagarra, OC 10, ed. Garolera, p. 356).
11) *… vaig treballar en una assessoria* ***fiscal-jurídico-laboral*** (*Avui*, 8-5-2001, p. 4).
12) *Els dos elements bàsics d'una revista són, probablement, aquests: primer interessar els esnobs del país, presentant una informació* ***literàrio-musical-artística*** *i social que els interessi* (Pla, OC 44, p. 272).
13) *… l'estructura* ***político-burocràtica-militar*** *espanyola* (*Avui*, 24-6-2000, p. 19; noteu que el segon component acaba en *a* però podria acabar en *o*).

[quatre components]

14) *No s'ha de desdenyar, per arcaic que pugui semblar, aquest nucli de poder* ***político-financer-funcionarial-mediàtic*** *que sovint es designa —per abreujar— com a* Madrid. *[…] … s'han consolidat en algunes capitals autonòmiques sengles grups* ***político-financers-funcionarials-mediàtics*** *locals* (*La Vang.*, 30-6-2012, p. 17; compareu-ho amb aquests exemples castellans: *Somos el resultado de una vieja civilización* ***greco-romana-judeo-cristiana*** *que descansa en la comunicación, en el diálogo, en la fuerza del verbo* [*La Vang.,* 23-5-2000, p. 31]. *El hombre que se ha metido en esta rara galaxia* ***jurídico-territorial-político-religiosa*** *se llama Joan Enric Vives i Sicília …* [*La Vang.*, revista, 18-5-2003]).

Adjectius coordinats amb el primer element bastant modificat

Quan el primer component d'un conjunt d'adjectius compostos coordinats pren una forma que s'allunya bastant de l'adjectiu català normal i s'assembla més aviat a una forma grega o llatina, llavors és més o menys justificable suprimir-hi el guionet, com hem vist abans amb les formes *psico* i *socio*. Diríem que cal aplicar-hi el bon sentit lingüístic. Exemples:

1) *«El Camp de Catalunya», suplement mensual* ***agro-ramader*** *independent* (*Regió 7*, nov. 2001; encara que *agro* és una forma llatinitzant de *agrícola*, el guionet hi escau per raó del caràcter popular del segon component i perquè aquest segon component comença amb la lletra erra).

2) *El reclús mort va patir una aturada* ***càrdio-respiratòria*** (*Avui*, 9-1-2004, p. 24; encara que *càrdio* és una forma grecitzant de *cardíaco*, el guionet hi escau per les mateixes raons de l'exemple anterior).

3) *llenguatge* ***tecnocientífic*** (vist en un original, juny 2006; ací la forma greco-llatina *tecno*, equivalent a *tècnico*, pot escriure's sense guionet perquè el segon component és també de tipus savi i sense problemes de pronúncia)

Conclusió

Els adjectius compostos pròpiament dits i d'estructura coordinada han d'escriure's, llevat d'alguna excepció, amb guionet entre ells. ♦

Fa bona olor o fa pudor?

David Casellas

El nostre jovent està perdent el bon ús dels verbs referits als sentits. Ja hem explicat repetidament la confusió entre *sentir* i *escoltar*, o *veure* i *mirar*, però ara també hi hem d'afegir *fer olor* i *olorar*. He comprovat com entre els alumnes de l'institut de Vidreres (i suposo que no és un cas aïllat) cada vegada són més esteses frases que jo no havia sentit mai de la vida: «Això no olora bé! Farem un món net, que olori bé!»

De la mateixa manera que el nostre jovent usa *mirar* i *escoltar* en tots els contextos, amb independència de la voluntarietat de l'acció (eliminant l'ús tradicional dels verbs *sentir* i *veure*), això mateix també passa amb el verb *olorar*. Si ens fixem en el diccionari de l'IEC, la definició del verb *olorar* només inclou dues accepcions, cap de les quals no es correspon amb l'ús que en fan els nostres adolescents:

> **olorar** *v. tr.* ***1*** Aspirar aire amb el nas per sentir l'olor (d'una cosa). *Olorar una rosa.* ***2*** Descobrir per algun indici (una cosa oculta). *Que ella hi tenia part, ja ho havia olorat, jo!*

Com veiem, aquest verb només es pot fer servir com a transitiu, amb el significat d'*aspirar aire pel nas*, i no pas per a referir-nos al fet de *notar involuntàriament mitjançant l'olfacte les olors agradables o desagradables*. Un sinònim és *flairar*.

Fixem-nos que en una frase com «Olorar una flor» el verb és transitiu, però no ho és en «Això no olora bé». Per això aquesta darrera frase no és correcta i cal que fem servir la locució verbal amb el verb *fer*: *fer bona olor* o *fer pudor,* segons convingui.

L'expressió *fer pudor* també està essent substituïda per *fer mala olor* o *olorar malament*, calcant l'ús que en fan en castellà. Cal tenir en compte que en llengua castellana el verb *oler* es pot usar transitivament i intransitivament, contràriament a allò que succeeix en català. Mentre que «Esto huele mal» és perfectament correcte en castellà, en català no ho és «Això olora malament». Recordem que també tenim el verb *pudir*, que sí que és intransitiu, i podem dir que «L'alè li put» o «els peus li puden».

Així, ja som al cap del carrer: altra vegada el problema rau en el domini abassegador de la llengua veïna! Com podem anar bé els catalans si perdem tots els sentits? Difícilment podrem anar pel món amb dignitat si *no hi veiem*, *no hi sentim* ni diferenciem si una cosa *fa bona olor* o *fa pudor*! Tant de bo puguem recuperar la genuïnitat de la llengua abans que anem completament a les palpentes. ♦

Font: internet

La preposició «contra» i els pronoms «jo» i «mi»

Carles Riera

Segons expliquen les gramàtiques,[1] de les dues formes que pot revestir la primera persona del singular del pronom personal fort, o sigui *jo* i *mi*, s'usa *jo* en general i *mi* darrere la majoria de preposicions (*m'ho han dit a mi*, *anaven amb mi, parlaven de mi*, *pensaven en mi, van contra mi, jo deia entre mi, què fareu sense mi?*, etc.[2] I semblantment passa amb les preposicions compostes (*cap a, fins a, per a*, etc.). Informen també les gramàtiques que, altrament, s'usa *jo* i no *mi* en aquests casos:

1) quan alguna de les preposicions esmentades regeix dos o més termes coordinats: *entre tu i jo*; *contra jo, tu i ell*.

2) quan el pronom ve a posar-se entre una preposició i un verb introduït per aquesta: *sense jo dir-li res*; *en jo parlar, tots van aixecar-se.*

3) quan la preposició és *malgrat, llevat, segons* i *ultra* (i aleshores el pronom va reforçat per *mateix*): *malgrat jo mateix*, etc.

Doncs bé, creiem que s'hi podria afegir encara un altre cas, no previst per les gramàtiques, en què s'usa *jo* en comptes de *mi* darrere preposició, concretament amb la preposició *contra* quan va seguida de l'adjectiu *sol sola.* Vegem els exemples següents:

Tothom fuig de vosaltres com si fóssiu la pesta; estic sola al mas. Podeu robar-ho tot, sou tots contra jo sola... (Joan Sales, *Incerta glòria*, 1a ed., 1956; Edicions 62-"la Caixa", Barcelona 1982, vol II, p. 187).

Aquell pres acabà dient que anés molt amb compte ja que ells serien set contra jo sol i per endavant em demanà perdó perquè ell també em pegaria per no fer-se mal veure, encara que em prometia fer-ho fluix (Fermí Rubiralta, *Miquel Badia*, *Vida i mort d'un líder separatista*, Fundació Josep Irla – Duxelm, Barcelona 2011, p. 226).

A Amazon UK, el 2003, quan posaves leadership *s'oferien 14.139 llibres; el 2009, 53.121; i fa dos minuts (just abans de posar-me a escriure), 165.569. Si hagués conegut Amazon, no sé què diria avui aquell meu professor de Filosofia que sovint em repetia "són tots a escriure contra jo sol a llegir"* (*Catalunyareligio*.cat, 25-2-2011).

Hem trobat un exemple amb *mi sol*, que atribuïm a ultracorrecció:

Brutus. Càssius, no t'enganyis: si emboiro el meu esguard, és sols per dirigir només contra mi sol l'aspresa del meu rostre. Últimament, em veig aclaparat de passions en lluita, [...] (Shakespeare, Juli Cèsar, traducció de Salvador Oliva (1984), *Juli Cèsar*, p. 24.

Conclusió

Als casos vistos a dalt, s'hi podria afegir que la preposició *contra* duu el pronom *jo* quan va seguit de l'adjectiu *sol sola.*[3] ♦

1. Cf. Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana*, IEC, Barcelona 1926, § 42; Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana*, Teide, Barcelona 1956, § 40; A. Badia Margarit, *Gramática catalana*, vol. I, Gredos, Madrid 1962, § 105; Francesc de B. Moll, *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, Ed. Moll, Palma de Mallorca, 1968, § 185; Max W. Wheler – Alan Yates – Nicolau Dols, *Catalan: a comprehensive grammar*, Routledge, Londres & Nova York 1999, p. 163; Josep Ruaix, *Català complet* /2, Claret, Barcelona 2007, p. 98; *Gramàtica del català contemporani*, Empúries, Barcelona 2002, vol. 2, § 6.4.1. Vegeu també Albert Jané, «Jo», dins «El Llenguatge», diari *Avui*, 6-I-1983.

2. En el parlar de les balears és més usual la forma *jo*. F. de B. Moll, en la gramàtica citada en la nota anterior, afirma: «Cal evitar el dialectalisme baleàric que consisteix a usar *jo* darrere preposició dèbil. "M'ho ha dit a jo" és incorrecte; cal escriure "M'ho ha dit a mi"» (§ 185). I, a propòsit de *sense* també diu: «La preposició *sense* admet les dues formes de pronom *jo* i *mi*» (§ 185).

3. El francès, en canvi, fa servir la construcció *contre moi seul* (i no pas *contre je seul*); exemple: *Luttant contre moi seul avec tous ses bourreaux* (Paulin Gagne, *Le suicide*, 1841, p. 642) = *Lluitant contra jo sol amb tots els seus botxins.*

Josep-Anton Fernàndez

Per Abel Carretero i Mercè Espuny i Pujol

Parlem amb el director de l'àrea de Llengua i Universitats de l'Institut Ramon Llull, @IRLull, que duu a terme una gran tasca de divulgació de la catalanística arreu del món.

Des que vas acabar la carrera has voltat i girat força. Això t'ha fet tenir una visió del món universitari i general que altrament no tindries?

Jo crec que és cert, perquè he treballat a Itàlia, en una universitat del Regne Unit, tres universitats…; en total he treballat en cinc universitats de tres països diferents. Això, encara que no ho vulguis, et dóna una amplitud de mirada considerable i, sobretot, una experiència molt bona del que és la catalanística internacional.

I aquesta visió global de la cultura britànica, l'apliques a tots els àmbits?

Jo crec que sí, que és inevitable, m'he passat disset anys al Regne Unit, en total he estat divuit anys fora, i disset d'ells al Regne Unit. Encara que no ho vulguis, això et marca. Tot i que vaig fer la carrera, la llicenciatura a Catalunya, el doctorat i la part més grossa de la meva vida investigadora l'he feta al Regne Unit, i per això em considero de formació anglosaxona. Sí que és cert que la meva manera de pensar, de concebre el discurs, de plantejar preguntes o d'escriure un text és bastant anglosaxona.

Tu conceps la llengua i la literatura com un *totum*, com un sol ensenyament, com un tot indesllligable. Ho has aconseguit, a la UOC?

A la UOC vam fer el grau de Llengua i Literatura Catalanes, un projecte que va liderar en Joan Pujolà —que és un sociolingüista que segurament coneixeu—, en aquell moment era cap de departament, i jo, com altres, vaig participar molt en el disseny d'aquell grau. El que volíem fer era una mica desbancar aquesta falsa dicotomia entre llengua i literatura, perquè en realitat les llicenciatures de filologia catalana no són, la majoria, de llengua i literatura sinó que són de llengua o literatura; ja sabeu que a qui interessa la llengua no li agrada gaire la literatura i viceversa. Estàvem plantejant un grau que, per definició, no són uns estudis gaire especialitzats. Per altra banda, el que són els estudis de llengua i literatura, les filologies —i això passa a tot el món—, són àmbits que cada vegada s'han anat ampliant i especialitzant més. Llavors, en el que considerem la filologia catalana et trobes des de la gramàtica històrica de tota la vida, la dialectologia, però també la lingüística computacional, i després et trobes a l'altra banda: des d'estudis de literatura medieval —que cada vegada són més interessants i més complexos— fins a estudis de literatura contemporània, estudis culturals, gent que treballa també sobre el cinema, etcètera. I aleshores és important que els estudiants siguin capaços d'entendre les connexions entre totes aquestes diferents formes de saber i que, per tant, el que ha de proporcionar un grau també són oportunitats perquè els estudiants puguin integrar i connectar, la qual cosa jo crec que els dóna també una mirada més oberta sobre el món.

Aleshores el que vam fer a la UOC va ser organitzar l'oferta docent del grau en tres àmbits, que també se'n diuen *mencions*. Una és la menció de llengua i lingüística, l'altra és la menció literària i finalment hi ha una menció social i cultural, si bé hi ha sobreposicions entre aquestes mencions; per tant, les assignatures de sociolingüística són en la menció lingüística, però també són en la menció social i cultural, on hi ha assignatures sobre història cultural de la literatura i sobre estudis contemporanis, i en la menció literària hi ha tant assignatures de teoria literària com assignatures d'història de la literatura, com aquestes altres assignatures d'estudi cultural de la literatura. Així hem desbancat aquesta falsa dicotomia afegint-hi aquesta pota social i cultural, que és el que dóna accent específic al grau de la UOC.

I és la interdisciplinarietat que tant t'agrada…

És que ara mateix vivim en un món en què un ha de ser capaç d'establir connexions entre les coses, i és cert que un s'ha d'especialitzar, però no pot saber només d'una parcel·la molt petita de saber, ha de poder connectar amb altres coses, i personalment sempre m'he sentit més còmode en terrenys compartits, en terrenys interdisciplinaris, també perquè et permeten adoptar una mirada diferent sobre l'objecte sobre el qual estàs treballant. Per exemple, si jo treballo sobre un text literari m'agrada poder aplicar-hi una mirada que m'aporta un llibre sobre teoria política, sobre filosofia o sobre psicoanàlisi, o sobre sociolingüística. Aleshores el potencial d'aquests textos aflora d'una manera més forta, molt més productiva.

Arran de les Jornades de Tarragona, aquests dies hem sabut que hi ha més de 6.000 estudiants de català en universitats d'arreu del món, una dada desconeguda. Quan tu ensenyaves, ¿aquesta xifra era impensable, o ja l'albiraves d'alguna manera?

Quan ensenyava al Regne Unit? Doncs no t'ho sabria dir, perquè tampoc no teníem aquesta visió global des de la ciutat on treballava; el que acostumes a tenir és molt més la visió local del teu departament, dels estudiants amb qui treballes. El que passa és que d'alumnes en teníem grups bastant nombrosos, en el context del que és un departament universitari al Regne Unit, que no acostumen a ser gaire grossos, però… jo havia tingut grups de sociolingüística amb 30 estudiants, grups de literatura catalana del segle XX amb 20 estudiants… Eren estudiants anglesos i d'arreu, perquè Londres és una ciutat cosmopolita, molt barrejada; llavors jo tenia estudiants de Polònia, que eren fantàstics (els polonesos arriben a la universitat en general molt ben formats), també tenia estudiants de Bulgària, alemanys; d'espanyols també n'hi havia, però la majoria eren britànics.

Aquesta xifra de 6.000 estudiants, actualment és força estable, i ja ens està bé, perquè el nostre èmfasi no és quantitatiu sinó qualitatiu. Això vol dir que cada any tenim 6.000 persones que estan o bé aprenent la llengua o bé aprenent alhora aspectes diferents de la nostra cultura que després, si continuen, els portaran a nivells de competència lingüística superiors.

Certament, el català no és una llengua com l'anglès, l'alemany, el francès, l'italià, grans llengües europees. Una mica com l'espanyol, per exemple, que ja es dóna per fet que s'ensenya en un nombre molt important d'universitats del món. En canvi, nosaltres, com el neerlandès, l'hongarès, el finès o el txec, que són les llengües mitjanes amb les quals ens podem comparar, no podem donar per feta aquesta dimensió d'una xarxa universitària tan grossa com aquestes altres, i com que no podem ser a tot arreu, el que sí que podem fer és ser presents a les millors universitats. Per tant, fem aquest plantejament qualitatiu, en què mirem de ser a les millors universitats de cada país, i amb una política d'anar consolidant la xarxa que hem anat construint.

En quants anys s'ha construït la xarxa de què parles?

Aquesta xarxa és anterior a l'existència de l'Institut Ramon Llull, que es creà en el 2002. Anteriorment aquesta xarxa la gestionava el Departament d'Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya. En el moment en què es va crear l'Institut Ramon Llull se li van transferir les competències sobre docència del català a l'exterior, la certificació de coneixements de llengua catalana a l'exterior i també la projecció exterior.

Ara hem celebrat el trentè aniversari de les Jornades Internacionals i, de fet, aquestes són anteriors a la creació de la Comissió de Lectorats (que tenia un nom molt més llarg). Aquesta comissió es va crear l'any 1988; per tant, ja l'any 1986 hi havia un nombre considerable d'universitats que feien català. Jo mateix vaig estar precisament en el curs 1988-1989 de lector de català a Venècia, però en aquell moment no hi havia gaire relació entre la Universitat i la Generalitat de Catalunya, i fou en aquella època que les universitats del món van començar a establir una relació amb la Generalitat, i la Generalitat va començar a finançar la docència del català a l'exterior. Per tant, la docència del català a l'exterior és antiga. Per exemple, al Regne Unit va començar en els anys vint, a França va començar probablement abans i a Alemanya probablement abans també. En els anys vuitanta s'estructura aquesta xarxa mitjançant uns programes organitzats per la Generalitat de Catalunya que després assumeix l'Institut Ramon Llull. Diguem, en total, trenta anys.

Tornant a la dada anterior, el fet que el major nombre d'estudiants es concentri a Europa, té cap explicació?

Simplement Europa és el nostre continent, és on hi ha les cultures amb les quals ens relacionem de manera més directa, és també on comença la catalanística i, per tant, on s'ha concentrat històricament el gruix de les universitats, però en els últims deu anys aproximadament s'ha fet un esforç important de desenvolupament dels estudis catalans als Estats Units, i jo crec que aviat serà el torn de Llatinoamèrica, en el moment que disposem de més recursos.

Pel que fa a l'Àsia, durant el curs 2015-2016 hem obert la docència de dos cursos d'estudis catalans a Beijing, a la Universitat d'Estudis Estrangers de Beijing (Beijing for Insigners University), que és on fan les filologies, estudis d'àrea, estudis internacionals. Aquestes carreres les fan en aquesta universitat i ara hi hem començat la docència de català, amb èxit; ha funcionat molt bé, i també hem començat aquest curs a la Universitat de São Paulo, al Brasil, una de les universitats més importants de Sud-amèrica, però també hauríem de ser a Colòmbia, a Buenos Aires, etc. Sí que som a Xile.

Josep-Anton Fernàndez amb Abel Carretero

Creus que la marca Barcelona té una relació directa amb l'interès pel català?

Certament que hi influeix. D'altra banda, la projecció exterior en general de la cultura catalana, el fet que l'Ajuntament de Barcelona sigui part del consorci de l'Institut Ramon Llull també hi ajuda. Fins fa pocs anys hi havia una mena de tensió: d'una banda, la cultura catalana i, de l'altra, Barcelona, cadascú pel seu cantó. Però això ara, per sort, ja no passa, i així ens sentim molt còmodes amb el nom Barcelona: obre portes i fa venir els estudiants.

També tenim un conveni amb el Barça. Ara estem pensant en nous formats de col·laboració, però en els últims anys el que s'ha fet era que cada vegada que el Barça jugava un partit de la Champions en una ciutat on teníem docència d'estudis catalans, fèiem una conferència d'un directiu del club (en anglès) i després una activitat cultural. Això ha tingut un impacte important en molts llocs. Se'n va fer una a Manchester, en què la universitat es va implicar molt; a Glasgow també se'n va fer una altra, i la posició del català a la universitat va canviar radicalment arran d'aquell acte, perquè el rector era una persona a qui agradava molt el futbol i estava interessada pel Barça.

No sé si heu vist el vídeo d'aquest nen que parla amb en Pep Guardiola a Manchester i aquest li diu: «Jo parlo català, que és la meva llengua materna». Missatges com aquest ens ajuden molt.

Creus que les Jornades que s'acaben de celebrar a Tarragona són una eina de creixement per als lectors, o per a qui estan pensades?

Les Jornades estan pensades precisament per a ells, els professors de català. És la nostra principal activitat de formació; de formació però també de creació de xarxa i creació de comunitat, de xarxa entre els lectors, xarxa entre les universitats i de creació d'aquesta comunitat de docents que treballen per la llengua i la cultura catalanes a les universitats del món. Són importants perquè, a part d'aquest aspecte més social, permeten de compartir coneixement, experiències i, sobretot, afavoreixen molt la innovació docent. Funcionen molt bé.

La innovació docent, però, a part de França o de països grans on hi ha més d'un lectorat, en molts països, si n'hi ha un o dos, tots provenen de llengües diferents

des de les quals s'acosten al català. Des d'aquest punt de vista, es poden extrapolar estratègies d'innovació?

Oh, és clar! Les metodologies docents evidentment es concreten i s'apliquen a contextos concrets. I també pot haver-hi un procés de metabolisme que a tu et permeti, si jo t'explico una experiència concreta a l'aula, que tu puguis entendre els principis que m'han guiat a mi per a posar-la en pràctica i aleshores tu la puguis adaptar a la teva aula i desplegar-la. Aquesta és una de les finalitats principals de les Jornades. Un dels dies es fan uns tallers que són compartits també, o bé per professors de la nostra xarxa, o bé per professors dels serveis lingüístics de la universitat que ens acull, o bé del Consorci per a la Normalització Lingüística. En altres ocasions, es fa un taller específic per als professors que s'incorporen aquell any a la docència, els nous lectors.

El professorat ha estat seleccionat en una convocatòria pública, que és molt competitiva; per tant, el professorat acostuma a ser molt bo, tant des del punt de vista acadèmic, com des del punt de vista docent, com des del punt de vista més, diguem-ne, d'habilitats socials i de dinamització.

I aleshores, a Tarragona, creus que aquesta interdisciplinarietat es plasma?

Sí, però també és cert que la provinença acadèmica del professorat és diversa, perquè hi ha professors que han estudiat filologia catalana, o llengua i literatura catalanes, però també n'hi ha molts que han fet altres filologies, n'hi ha que han fet traducció, n'hi ha que han fet humanitats, n'hi ha que han estudiat història, o història de l'art o filosofia, i això també aporta una certa varietat a la composició del professorat. Amb tot, el focus de les Jornades sí que té aquest element interdisciplinari, però sempre dintre aquest àmbit de la llengua i la cultura catalanes.

Esmenta'ns un parell o tres de lectures que recomanaries als alumnes; lectures que saps que els agradaran i que els faran estimar la llengua i la literatura.

D'entrada *La plaça del Diamant*, universal. Probablement, un text com *La rosa als llavis*, de Salvat-Papasseit. I potser *Notícia de Catalunya*, de Vicens Vives. Serien tres possibilitats, però n'hi hauria moltes més. Potser els recomanaria *L'òpera quotidiana* de Montserrat Roig, o potser *Solitud*, de Víctor Català, que té molt d'èxit sempre.

Creus que es llegeix massa poc en català? En un article en el Núvol denunciaves aquesta situació.

Ho denunciava dins núvol.com i és una realitat, una realitat que tenim al davant i que cal transformar, però aquesta és la posició que té actualment la nostra llengua en el seu propi territori. Llavors el que calen són polítiques públiques que ajudin a canviar aquesta posició. S'ha fet molt, en aquest sentit!

El fet que els diaris més llegits actualment a Catalunya siguin les edicions catalanes de *La Vanguardia* i *El Periódico*, per davant de les corresponents edicions castellanes, és molt important. Per Sant Jordi, que és un moment cabdal en el consum de llibre, la tendència és que cada vegada més l'adquisició de llibre català augmenta. Em sembla que aquest any va superar el castellà… Ara bé, els estudis indiquen que malauradament el consum de text en català encara és minoritari.

També parlaves de la paradoxa que el català s'està expandint a l'exterior però s'està fent més petit i invisible aquí a Catalunya. Quines conseqüències pot tenir aquest fet?

Compte, perquè el que no pots pretendre és que un territori que ha rebut una onada migratòria massiva en molt poc temps no rebi també unes conseqüències sociolingüístiques d'aquest fet; la qüestió és què fas per fer front a aquestes conseqüències sociolingüístiques. Jo hi contraposaria també una dada important, que sorgeix de l'Enquesta d'usos lingüístics del 2013, em sembla que el 36,4% del conjunt de la població té el català com a llengua d'identificació (la considera llengua pròpia), més de 5 punts per sobre dels qui la tenen com a primera llengua o inicial (31%).

Crec que ens hauríem de quedar amb dues coses, una és la visió realista i clara dels riscos i les amenaces, però l'altra és la seva fortalesa, i la fortalesa és que el català és una llengua que està guanyant parlants, és una llengua atractiva, i això s'ha d'impulsar. Aquesta dada, aquest 26% de parlants habituals de català que no el tenen com a primera llengua, té conseqüències en el rol del català en la societat, ens diu que el català és una eina de conformació d'una societat plural i mixta, i que realment té la capacitat de convertir-se en el futur en la llengua comuna, una llengua que no és necessàriament de ningú, però que tenim en comú. Aquest «de ningú», caldria matisar-lo, perquè sí que hi ha un percentatge important de la població que el té com a primera llengua i una part que el té com a segona llengua, en comú amb altres persones que tenen altres primeres llengües, i si això ho veieu com un projecte de vida en comú, més que no pas una realitat, la idea adquireix una certa força, és atractiva.

Per aquest motiu jo crec que és important difondre la realitat catalana a l'exterior. No sé si vau veure l'article de Vicent Partal sobre l'Ajuntament d'Oriola, explicant que per primera vegada un regidor d'Oriola va fer un discurs en català: «El català també és la meva llengua», i ho deia amb tota naturalitat. Vicent Partal venia a dir que el català és una llengua global, que ara és present en territoris on no havia estat mai, com a Oriola, o Londres; ell deia que a Vilaweb tenen eines informàtiques que els permeten anar detectant on són els usuaris en temps real, i veuen que els tenen concentrats al país, al territori, però que també en tenen a tot arreu, i explica en aquest article que un executiu d'una empresa britànica, des d'una aplicació per a demanar taxis des del mòbil, li havia comentat que hi ha uns milers de persones, a Londres, que utilitzen aquesta aplicació en català. Veus això i t'adones que el català també és una llengua global, i més amb l'ús d'internet.

Llavors això que ha dit Vicent Partal és veritat: el català és una llengua global, però aquesta presència global s'ha d'articular d'una manera estratègica. Jo crec que les llengües necessiten eines per a poder articular aquesta presència internacional, sense la qual no tenen un lloc en el món global. Jo crec que la nostra xarxa universitària d'estudis catalans a l'exterior és una d'aquestes eines, perquè, de fet —i aquesta és una de les idees que he anat repetint aquests últims dies—, aquesta xarxa, juntament amb els

casals catalans, és l'única presència estable i continuada de la cultura catalana al món i, a més a més, amb un públic nombrós, i estable! Jo crec que això li dóna un valor estratègic importantíssim, perquè no és que simplement ens faci sentir bé a nosaltres perquè ens fa millorar l'autoestima, i als estudiants perquè estudien una llengua així, molt bonica, oi?, arregladeta i interessant: és la llengua de Miró i Dalí, que bonic!

El fet que estiguem a les millors universitats vol dir que probablement tenim els millors estudiants, o tenim alguns dels millors estudiants de cada país, que després, un cop es graduïn i entrin en el món professional, potser estaran en posicions de presa de posició, o de formació d'opinió, i això és estratègicament important si hem creat xarxa amb aquests estudiants, i després amb altres alumnes; estem formant professionals per a la projecció exterior, també, ja sigui com a traductors ja sigui com a gestors culturals; estem oferint una imatge positiva de Catalunya; podem proporcionar suport a les empreses catalanes que es vulguin internacionalitzar.

I la marca Barcelona s'associa a Catalunya?

Jo crec que la marca Barcelona és tan potent que s'associa amb ella mateixa. Llavors la qüestió és com l'associes a Catalunya. I el repte i la pregunta interessant és; «Què puc fer per associar-me a aquesta marca, que és tan potent?» Però, és clar, la marca Barcelona és la que el nostre professorat en el món acaba presentant. I no solament la marca Barcelona, també ens preocupem de donar una visió complexa i equilibrada de la cultura catalana, no sols de la cultura de Catalunya, sinó també del País Valencià i de les Illes Balears i, dintre el que és Catalunya, també de la seva complexitat interior. Jo crec que els estudiants també agraeixen aquesta visió complexa i rica.

Altrament, organitzem l'estada lingüística a la Universitat de Barcelona, hi ha uns trenta estudiants que vénen a aprendre llengua i tenen un programa d'activitats i també tenim el Campus Universitari de la Llengua Catalana, que fa quinze anys que s'organitza, que es fa a Andorra i a Girona, per aquest ordre, però aquest any, per motius de calendari, ho fem a l'inrevés: primer a Girona i després a Andorra.

Com que coincidia la darrera setmana dels de Barcelona amb la primera de Girona, i com que el campus queda relativament a prop a Girona, vam pensar: «Per què no els ajuntem?» Llavors dilluns els vam ajuntar a Hostalric, on hi ha un centre culinari molt interessant que es diu Domus Sent Soví, utilitzant el nom del *Llibre de Sent Soví*, i vam fer un taller culinari amb les cuineres de Sils. Va ser fantàstic. A més, va ser molt bonic, perquè teníem els dos grups, uns seixanta estudiants en total, i va resultar molt interessant: gent que venia de Mèxic, Colòmbia, Itàlia, Alemanya, la República Txeca, França, Finlàndia, el Regne Unit, els EUA, i amb gent que enraonava en català, que de fet venien a enraonar en català. Llavors vam fer això: una dinàmica perquè es coneguessin uns i altres i vam fer aquest taller.

Després tenim uns programes professionalitzadors. Hem començat per uns cursos de traducció; després volem entrar en altres sectors. Hem començat per la traducció, la traducció literària, perquè respon a les necessitats estratègiques de l'Institut. La Izaskun Arretxe ho va deixar molt clar en el programa *Terrícoles* i la idea és renovar el planter de traductors i Bolonya és la fita.

En 2014-2015 vam organitzar un curs que tenia una part virtual, de febrer a maig, organitzada conjuntament amb la Universitat de Vic i la UOC. Els estudiants feien quatre assignatures, dues a cada campus, i eren assignatures de llengua, de literatura, de traducció, d'estudis culturals, perquè tinguessin més context cultural, etcètera. I després pel juliol vam fer una setmana a Barcelona amb un professor de la Universitat de Vic. Aquest curs, però, era orientat a estudiants anglòfons, era de traducció català-anglès i el va impartir Robert Pupo, un autor que ha traduït el *Canigó* a l'anglès.

Tots aquests cursos de traducció que organitzem tenen un element clarament professionalitzador: els vam posar en contacte amb editorials catalanes, amb agents editorials, després els vam fer unes sessions, i posteriorment una periodista britànica molt sènior, que es diu Rose Goldsmith, que coneix molt bé el món editorial britànic, anglosaxó en general, també coneix molt els processos i els passos que s'han de seguir, els ha estat donant molts consells i molta informació sobre com introduir-se en aquest món.

Aquest curs 2015-2016 hem organitzat dos seminaris i no els hem fet a Barcelona sinó a l'estranger: un a Rússia, a Moscou, traducció català-rus, i un altre a Polònia, a Cracòvia, de traducció català-polonès (els estudiants eren fonamentalment de Cracòvia i Poznan, que són les dues grans universitats on es concentra la docència d'estudis catalans a Polònia). Ho vam fer allà perquè la literatura catalana era la convidada especial a la Fira del Llibre de Varsòvia, i aleshores la part professionalitzadora d'aquest seminari era la participació dels estudiants en la fira: ens van estar ajudant, van acompanyar els autors, van fer una mica de traducció així més informal, no pública sinó de tu a tu, etc. Va ser una experiència fantàstica per a tots.

Aquest esquema el volem reproduir amb vista a la Fira de Bolonya, en què organitzarem un seminari de traducció literària amb estudiants italians de tot el país, i, a més, la part professionalitzadora serà la participació en el programa de la fira.

D'altra banda, en el 2017 iniciarem un programa de pràctiques en què posarem en contacte estudiants de l'exterior amb empreses d'aquí, amb empreses i institucions i organitzacions.

I per a tot això, el capital econòmic d'on surt?

El programa de pràctiques té molt poc cost; la resta del finançament prové de la Generalitat al cent per cent. El finançament de l'àrea de Llengua i Universitats prové de dos orígens: el gruix més important prové d'Universitats, i després, el que és la part de certificació de coneixements, prové de Política Lingüística. La resta del pressupost de l'Institut prové de Cultura. La contribució de l'Ajuntament de Barcelona és aquest gran edifici.*

Moltes gràcies! ♦

* Nota dels entrevistadors: Es refereix al palau del Baró de Quadras, construït entre els anys 1904 i 1906 per l'arquitecte Puig i Cadafalch.

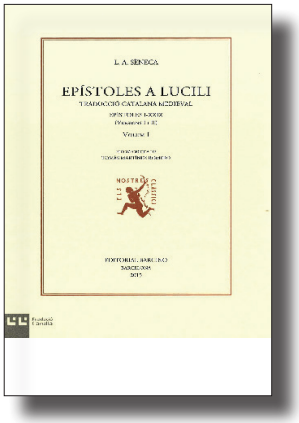

Luci Anneu Sèneca
Epístoles a Lucili
Edició crítica de Tomàs Martínez Romero
Col·lecció «Els Nostres Clàssics-Autors Medievals», vol. 34-36
Editorial Barcino
Barcelona (2015)

Sèneca a la baixa edat mitjana i en català

L'interès per l'obra del filòsof cordovès i per la filosofia estoica s'ha mantingut ben viu al llarg dels segles, i la baixa edat mitjana catalana no n'és pas cap excepció. Els nostres medievals llegien i admiraven Luci Anneu Sèneca (4 aC - 65 dC), pel contingut moral de la seva obra i per la factura clàssica. Això sí, convenientment cristianitzat. El llegien i l'admiraven tant que van traduir-lo i utilitzar-lo com a font d'inspiració per a les seves pròpies creacions. El valencià Antoni Canals va traduir al català el tractat *De providentia* entre els anys 1396 i 1404. De les deu *Tragèdies* que va escriure Sèneca se'n van traduir vuit al català en els darrers anys del segle XIV o començaments del XV, amb els comentaris que les acompanyaven, redactats en llatí en el segle XIV pel dominic anglès Nicolau Trevet. Ausiàs Marc s'hi va inspirar per a crear algunes de les seves impactants imatges poètiques, Joan Roís de Corella les va utilitzar en les seves proses mitològiques, Joanot Martorell les tenia molt presents a l'hora de redactar alguns passatges del *Tirant lo Blanc*. Ja es veu prou bé que parlem d'autors cabdals.

Ara, gràcies a la feina de Tomàs Martínez Romero i a l'Editorial Barcino, tenim a l'abast per primera vegada una altra traducció catalana medieval d'una altra obra cabdal del gran autor llatí: les *Epistulae morales ad Lucilium,* un conjunt de 124 cartes que Sèneca va redactar en els últims anys de la seva vida i que va adreçar a un amic, Lucili, del qual se sap ben poca cosa. Tomàs Martínez Romero era la persona indicada per a emprendre l'edició crítica i l'estudi d'aquest text: ell és l'autor de l'edició crítica de la traducció catalana medieval de les *Tragèdies* de Sèneca, publicada dins la col·lecció «Els Nostres Clàssics» de l'Editorial Barcino l'any 1995, en dos volums. Les *Epístoles a Lucili* han donat per a un volum més.

En la introducció del volum, Martínez Romero explica amb tots els ets i uts de la tradició romànica de les *Epístoles a Lucili*. Comença parlant de l'enorme difusió medieval del text llatí (més de quatre-cents manuscrits dels segles XIII-XVI), per a centrar-se tot seguit en les traduccions romàniques de l'epistolari senequià, que va ser traduït primerament al francès, després a l'italià, al català i al castellà, i no una vegada sola, sinó que se n'han conservat diverses versions en una mateixa llengua. A més, les traduccions romàniques estan interrelacionades, ja que la traducció francesa serveix de base a les traduccions italiana i catalana, mentre que la traducció italiana serveix de base a la castellana. De les dues traduccions catalanes conservades, la primera ha servit de base per a una altra traducció castellana. És lògic que fos així, ja que els traductors es devien sentir més còmodes traduint d'una altra llengua romànica que no pas directament del llatí. Però això no vol dir que no consultessin un manuscrit llatí, és clar.

De les dues traduccions catalanes, la primera és una versió completa del text, datable entre la darrera dècada del segle XIV i la primera del XV, feta a partir de la traducció francesa. La segona és una versió fragmentària, amb només vint-i-nou cartes, datada en el segon terç del segle XV i elaborada a partir del text llatí i de la versió catalana anterior. En la introducció, Martínez Romero estudia tots els testimonis que ens han conservat les traduccions catalanes (sis manuscrits en el cas de la primera, tres en el de la segona), les relacions textuals que s'estableixen entre elles, els models emprats (francès i llatí), els sistemes de traducció, etc. En l'edició del text, l'editor ha tingut l'encert d'acarar les primeres vint-i-nou cartes de la primera traducció amb les de la segona, de manera que es poden anar comparant les diferències i similituds. Al final del tercer volum, s'edita el repertori de sentències conegut pel títol de *Flors o autoritats*, conservat en un únic manuscrit i que ha estat construït a partir de la primera traducció.

Els tres volums de Tomàs Martínez Romero posen a l'abast del públic del segle XXI una de les obres que formaven part de

la biblioteca filosòfica dels grans autors medievals. La dada és rellevant, perquè és a través de la lectura de Sèneca que els medievals van aprendre qui era i què pensava Epicur, per exemple, un filòsof que treu el cap en *Lo somni* de Bernat Metge.

Fins ara, si volíem llegir les cartes a Lucili de Sèneca ho havíem de fer en la traducció directa del llatí, efectuada per Carles Cardó i publicada amb el títol de *Lletres a Lucili* dins la Fundació Bernat Metge, en quatre volums i entre els anys 1928-1931. Allà podem admirar l'argumentació del pensament de Sèneca, la defensa de la virtut i la voluntat, l'aspiració a la felicitat, a una vida plena marcada per l'austeritat, el desig d'assolir la tranquil·litat d'esperit i la necessitat indefugible de consol. Hi afloren, molt sovint, les referències a la vida quotidiana de l'antiga Roma, que fan propera la lectura, i hi destaca l'estil directe, el relat viu i intens que aconsegueix Sèneca pel fet d'adreçar-se a un personatge imaginari, que anomena Lucili.

Ara, gràcies a l'ingent treball de Martínez Romero, podem llegir les *Epístoles a Lucili* tal com les llegien els nostres autors medievals. El Lucili que en el pròleg és identificat com un procurador de Sicília (però del qual no sabem res de cert: alguns estudiosos dubten fins i tot de la seva existència) és anomenat sovint «molt dolç amich Luçil» (epístola 113, vol. 3, p. 160). Amb quanta tendresa s'hi adreça Sèneca! Ara podem llegir en el comentari inicial, basat en una coneguda epístola de Coluccio Salutati que hi ha en la primera traducció catalana, de quines tres maneres les persones perden el temps i són incapaces de mantenir «algun orde de ben viure»: ho fan o bé perquè «són tocats d'inconstància», o bé perquè tot i que tenen el propòsit de «ben viure» deixen la vida virtuosa per a quan són vells i estan propers a la mort, o bé perquè, vençuts pels vicis i els béns temporals, es moren abans d'haver tingut l'oportunitat d'entrar en una vida virtuosa (vol. 1, p. 96-97). Ara podem llegir una definició excel·lent de l'ociositat: «Ociositat sens letres és mort e sepultura de hom viu» (epístola 82, vol. 2, p. 234). O aquelles paraules tan belles i assenyades que procuren consol davant la mort, de la famosa carta 93, on Sèneca raona que no hi ha diferència entre sortir més d'hora o més tard d'un indret d'on cal necessàriament eixir, que no ens hem d'esforçar a viure llargament, sinó a viure una vida plena, perquè la durada de la vida no la controlem nosaltres, mentre que el bon viure sí. «Contem, donques, entre·lls benaventurats aquell que son temps, per tant que sia petit, ha ben usat» (epístola 93, vol. 3, p. 27). Saviesa i ben dir a dojo. ♦

Antònia Carré

Volianes de paper
Rosa Roca i Jordi Solé i Camardons (eds.)
Voliana Edicions
Barcelona (2016)

Un tastet literari i lingüístic

Hi ha llibres per a distreure's, llibres per a aprendre, llibres per a descobrir nous autors i nous gèneres... I hi ha llibres que ens ho donen tot alhora. Per exemple, *Volianes de paper*, un recull de textos dels autors de Voliana Edicions presentats en forma de dictat, amb pròlegs de Màrius Serra i Jenny Suk, guanyadora d'«El Gran Dictat» de TV3. El subtítol del llibre, *Dictats per aprendre català i gaudir de la literatura*, ja és tota una declaració d'intencions. Sí, són textos que han estat seleccionats perquè fan de bon llegir en veu alta i perquè contenen mots o expressions especialment interessants amb vista a aprendre a escriure el català, però també perquè ens obren les portes a nous mons, a universos literaris que potser ens són desconeguts. De fet, tota antologia és sempre un tastet, una invitació que ens posa la mel a la boca i que ens porta a voler saber més d'un autor o d'un llibre. I *Volianes de paper* acompleix aquesta funció, no sols fent-nos conèixer escriptors d'arreu del país, sinó també oferint-nos la possibilitat de llegir determinats gèneres literaris —conte, poesia, teatre, assaig— que massa sovint queden eclipsats per la novel·la. Per aquesta raó, un llibre que d'entrada sembla especialment adreçat a docents de català esdevé, també, una lectura amena per a tots els públics i un reclam literari al qual es fa difícil resistir-se. Llegiu-lo, tasteu-lo, i de ben segur que hi trobareu textos que us seduiran i que us faran venir ganes d'endinsar-vos en l'obra d'autors que potser no surten en les llistes dels més venuts, però que, amb el seu compromís amb la literatura i la llengua del país, un compromís compartit per l'editorial, ajuden a fer que la nostra cultura sigui cada dia una miqueta més normal. I més lliure. ♦

David Vila i Ros

El català, llengua global

150 universitats d'arreu del món ensenyen llengua i cultura catalanes, amb més de 5.000 estudiants cada any. 19 universitats ofereixen graus o minors en estudis catalans. La Xarxa Universitària d'Estudis Catalans a l'Exterior proporciona una presència estable, constant i prestigiosa de la cultura catalana al món. La Xarxa Llull promou una imatge internacional positiva de Catalunya, projecta la cultura catalana en àmbits de màxim prestigi, ajuda a la internacionalització de les universitats catalanes, forma professionals per a la projecció exterior de la nostra cultura i facilita els intercanvis amb països estratègics.

Amb la Xarxa Llull, el català esdevé una llengua global.

institut ramon llull

Llengua i cultura catalanes

WWW.LLULL.CAT TWITTER.COM/IRLLULL INFO@LLULL.CAT